АНДРИЈА ЛУБУРИЋ
КАПЕТАН ШПИРО М. ПЕРОВИЋ

ПОРИЈЕКЛО И ПРОШЛОСТ ДИНАСТИЈЕ ПЕТРОВИЋА

КЊИГА ПРВА

БЕОГРАД 1940

ЦИЈЕНА 50 ДИНАРА

АНДРИЈА ЛУБУРИЋ
КАПЕТАН ШПИРО М. ПЕРОВИЋ

ПОРИЈЕКЛО И ПРОШЛОСТ ДИНАСТИЈЕ ПЕТРОВИЋА

КЊИГА ПРВА

БЕОГРАД 1940

ЦИЈЕНА 50 ДИНАРА

2) Да сазнају у Русији како он, бива, одвраћа Србе Херцеговце од католичких држава, а упућује Русији, што је нарочито и подвукао у својој препоруци од 17 априла 1794, датој ускочким депутатима арх. Радоњићу и сердару Лазаревићу.

3) Да прикаже херцеговачке ускоке као непатриоте српске и словенске, који код православне Русије траже насеље у католичким земљама.

4) Поред овога владика Петар послао је свог нарочитог човјека, Андрију Филотића, да арх. Радоњића и сердара Лазаревића одведе у Петроград, а у ствари да мотри на њихов рад и да о томе обавијести владику Петра.

Доцније је дошло до свађе између владике Петра и Требјешана и владика је на све могуће начине спречавао Требјешане да се иселе у Русију.[1]) А 31 августа 1804 жалио се у писму пивском арх. Арсенији Гаговићу на Требјешане са овим ријечима: „Од кад су Требјешани добјежали к нама у Бјелопавлиће и потом у Морачу пошли и сабрали остале ускоке око себе, ја сам претрпио довољно и труда и харча за учинит им добра као људима који не имадијаху ни мјеста, ни прибјежишта, а на сверху некизи с њиховием сердаром, којему сам више љубави и добра учинио него и једноме главару од Црне Горе, вратили су ми свакијем злом и безчестијем."[2])

Виђели смо како је владика Петар служио интересима српских непријатеља у Јадранском Приморју, а сада да видимо како се иза 1798 године односио према српским интересима у Херцеговини и Брдима.

Брђани и херцеговачка племена, која се простиру између турских градова Колашина и Требиња и од Таре до црногорско-брдске границе, још од устанка 1788 не мире се с Турцима, него се с њима бију, може се рећи свакодневно. Њихове чете крстаре далеко по Херцеговини, Босни и до Србије нападајући Турке и спремајући терен и духове за велики српски устанак.

---

[1]) Ibid., с. 173—176.

[2]) Прота Стева Димитријевић, Грађа за српску историју из руских архива и библиотека. С. 97. (Споменик С. А. Н. LIII).

Борбе брђанских и херцеговачких племена започете 1788 непрекидају се све до Карађорђевог устанка, а тада узимају великог маха. Са овим племенима заједнички ратују противу Турака и црногорска племена: Цуце, Бјелице, Чевљани, Пјешивци, Загарчани и Комани.

Акцију ових племена противу Турака не помаже владика Петар, него одмаже на све могуће начине, а нарочито интригама и обавештајном службом у корист Турака.

Кадгод је владика Петар радио код херцеговачких, црногорских и брђанских племена да не нападају Турке или да им се покоравају, увијек се позивао на измишљена наређења руског цара и у писмима тврдио, како је руски цар, њихов покровитељ, у миру с Турцима и да он жели мир с Турцима, па да према томе и наређује преко њега, владике Петра, да се не нападају Турци. Таквим начином владика Петар је много пута успијевао да одврати поједина племена од напада на Турке, а нарочито у доба Карађорђевог устанка.

И њему Турци имају да захвале што још у Карађорђевом устанку нијесу изгубили све српске земље.

Овде ћемо говорити мало опширније о издајничком раду владике Петра и његовој акцији у корист Турака.

Турци немогући никако доћи до мира с одметнутим херцеговачким и брдским племенима обрате се 1799 своме старом пријатељу владици Петру и ангажују га да их он умири с њима, односно да њих одврати од њихове ослободилачке борбе. Владика се томе радо одазвао и у име Херцеговаца и Брђана склопио с Турцима мир и не питајући ове.

На основу тог мира Мемедага Мушовић с осталим агама из града Никшића писао је 12 јуна 1799 владици Петру писмо, у коме га је молио да на основу неке владичине књиге и учињеног мира, забрани Херцеговцима и Брђанима да нападају неке њихове чивчије, који су требали да исћерају на планину Лолу стоку никшићских Турака под именом своје.

Ево како почиње то писмо аге Мушовића и осталих ага никшићских, иначе српских крвопија, владици Петру:

„Од нас Мемедаге Мушовића, брата Осман капетанова и осталијех ага и свега кулука града Оногошта нашему пријатељу и коншији Петру Петровићу, владики црногорском, пријатељски поздрав.

Потом, наш пријатељу, разумио сам, да ти је жао, што ви нијесмо дали на књигу одговор; знајте да нам је капетан у Травник, да без њега не знамо— А сад вас молимо поради Риђананах и Кочананах, нашијех чивчијах, који су изишли са стоком у планину њихову, која се зове Лола, коју су оставили има толико годинах, откако су ове смутње, зашто су сусједи с планином с Морачанима и с Ровчанима и с Ускоцима, а сад по вашој књиги и миру учињеному с нама за сва Брда и за Ускоке и за Ровца и за Мораче уздајући се у вашу заповјед, да ћете дати своју с миром, изишли су. Зато вас молимо, да бисте толико Брђанима, толико Ускоцима, да им не би какву пакост сиромасима учинили . . .“[1])

Пошто је владика Петар овај мир учинио с Турцима у име Херцеговаца и Брђана не питајући их, а за рачун Турака, то се Херцеговци и Брђани нијесу придржавали тога мира.

Сулејман паша Реџепашић Невесињац пао је био због нечег у немилост код султана. Године 1800 добио је помиловање и добар положај. Кад је то сазнао владика Петар, упутио му је 20 јуна 1800 следеће писмо:

„Од нас Петра Петровића, владике црногорскога и кавањера росијскога, изабраному и узвишеному и велечувеному и свијетломе Господину Сулејман паши Реџепашићу мило и драго пријатељско поздрављење.

Примио сам из руке твојега вијерногa слуге, а мојега свештеника попа Ивана Ковачевића предраго и пријатељско твоје господско писмо, које сам од милости више путах прочитао, видећи у њему сладост од велике твоје доброте и мудрости и разумијући како те честити и пресветљејши цар за твоју вјерну службу изнова помилова и подари туговима и масапом. Ја желим, да ти господство буде срећно и честито и дуговјечно . . . . .“[2])

---

[1]) Цет. Записи, 1935, јануар. С. 35—36.

[2]) Ibid., с. 36—37.

Владика Петар није помагао Турцима само обавештајном службом и одвраћањем Црногораца, Брђана и Херцеговаца да се бију с Турцима; него се и трудио да избавља турске заробљенике из српских рука,

Године 1796 разури се из Гацка Алекса Дамјановић, отац прослављеног Мирка Алексића, који је посјекао Смаилагу Ченгића, и са својим братством ускочи у дробњак. Турци му тада заробе једног рођака. Да би га Алекса избавио, он са својима зароби Омера Володера из Гацка, па понуди роба за роба.[1]) Како се заробљени Дамјановић био негде обестрвио Турци понуде откуп мјесто размјене; а кад у томе не успију обрате се босанском везиру за помоћ. Овај се обрати тада писмом старом турском пријатељу владици Петру и умоли га, да некако спасе Омера. Тада се владика Петар обрати на Ускоке и Дробњаке и замоли их да ослободе Омера; али ови то одбију.

Тада владика Петар напише босанском везиру писмо и у њему изјави, да на своју велику жалост неможе ништа учинити за „јаднога" Омера.

Ми то писмо ради његове велике интересантности овде доносимо.

Оно гласи:

„Од нас Петра Петровића, владике црногорскога и каваљера росијскога, свијетломy и преузвишеному Господину Мехмед-везиру, честитому господину и заповједнику босанскому, мило и драго поздрављење.

Находећи се изван моје куће у вилајету примих и разумјех твоје поштено и господцко писмо заради Омера, сина Усејин агина, кога су неки погранични Црногорци из Гацка одвели. Ја сам на сваки начин свијем срцем и снагом радио, да га избавим и поштено на дом оправим; на сврху давах за њега из моје ћесе сто и педесет грошах и сувише другијех ствари, али га никојако пустити не кћеше, говорећи и жалећи се, да су Турци од Херцеговине много његова робља заробили и продали и да су они своју браћу и сестре у Херцеговаца откупљивали, да им пљенове ћерају и главе сијеку, како што прошлога љета преко вјере на састанак посјекоше најбоље два главара црногорске и трећега ранише.

---

1) Андрија Лубурић, Дробњаци, 1930. С. 203.

Ово су људи крајичници, који су одавно времена с Херцеговином у рати тешко увријеђени, а навлаштитo откада се Бушатлија учини хајин честитога цара Отмановића, те му Херцеговци вазда на војску... Црну Гору, пак и данас цареве заповиједи и поруке не слушају. Ја сам више пута писао Оногошанима, како су наши честити цари у пријатељству, тако и ми на комшилук да мирно живимо.... свакога лупежа или хајдука ... у друга мјеста од свијета находи... један на другога не ударамо. Но они не кћеше мира ни тишине, него преко тога три пута војском на села и границе ударише и сваки дан пријете, да ће и опет ударити. За то се Црногорци бране, а ја немам толике јакости, да кога ухапсим, или да речем да Омера силом из њиховијех руках узмем и тако ми остаје превелика жалост, што га не могах ослободити и твом честитому господству угодити, како ми срце жели. Ово ти исто и право по мојем поштењу пишем, да нијесам више и боље за Омера мога радити, него ли сам радио и да ми је свако зло и сваки неприлични посао мрзан. Али твоје господство знаде, како су крајине и како је трудно њима владати, навлаштито кад човјек нема потпуно јакости и снаге и када су крајине од много времена смућене и једна против друге расрђене и на освету понесене. Ја с моје стране желим мир и да тебе Бог дарује здравље и весеље дуго.

У Црној Гори, у Цетиње.

нојемвра 25. 1800.“[1])

Ево виђели смо како кука владика Петар што једнога Омера не може избавити из српског ропства, а нема случаја да се владика Петар заузимао код Турака за кога Србина у турском ропству.

Видећи Турци да не могу силом покорити одметнута херцеговачка и брдска племена чак ни уз помоћ владике Петра ријеше да употребе друге мјере. Тада султан нареди босанском везиру Беђир паши, да на сваки начин умири побуњене Херцеговце и Брђане. Везир одлучи да поред силе употреби и попуштање.

---

[1]) Цет. Записи, 1935, јануар, с. 38—39

Прије но су Турци покушали с попуштањем упутише двије своје војске на одметнуте Херцеговце. Једну под Зулфикар пашом Ченгићем, а другу под Сулејман пашом на Граховљане и Бањане. Ченгић успје да попали дио Дробњака и да смами у Пљевља седам Дробњака, које повјеша.[1])

Сулејман паша дође у Требиње и не иде на Бањане и Граховљане, него се задовољи с преговорима.

Тада је владика Петар (30 јула 1801) писао попу Стевану Ковачевићу, да се нада, да на Бањане и Граховљане неће доћи војска која је разурила Дробњаке и наредио му, да рече Бањанима и Дробњацима да сједе на миру, то ће рећи да се не бију с Турцима.

Пошто Турци не успјеше силом, окренуше милом и покушаше доћи до мира путем преговора. За тај посао би одређен Синан паша Сијерчић, познати пријатељ Срба. Он буде постављен за команданта у Никшићу. Од цара је преко босанског везира добио широка овлаштења за рад на умирењу Херцеговине.

Тада босански везир нареди херцеговачком митрополиту Ананији да он пише са своје стране Ускоцима, Морачанима и другим одметницима у Херцеговини о потреби да се покоре и оставе ратовања, пошто им султан и везир дају потпуну амнестију. На основу тога наређења митрополит Ананије упути 20 септембра 1801 писмо главарима Ускока и обје Мораче, с којим их позва да се покоре Турцима и обавијести, да су од султана и босанског везира добили потпуну амнестију.[2])

У исто вријеме Турци се обрате и владици Петру и умоле га да он са своје стране пише херцеговачким одметницима, да се окану даље борбе с Турцима. Он је то и учинио. Сачувано је једно његово писмо из тога доба, у коме он савјетује Граховљане и Бањане да сједе с миром.

Ево тога писма:

„Попу Стевану Ковачевићу за Бањане и Граховљане.

Драги попе Стеване,

Примио сам књигу од Мухамед бега Сулејманпашића,

---

[1]) Андрија Лубурић, Дробњаци. Стр. 27.

[2]) Казиванѣ стары Требѣшана С. 178—179

сераскера херцеговачког из ..... на коју сам одговорио како ћеш видјети из копије от мојега писма..... исту ти шаљем. Него поздрави Граховљане и Бањане, нека се владају мудро и разумно, и нека се напријед прођу от свакога рђавога посла, да с миром стоје и да себе чувају. Ја се надам да та војска, те је Дробњаке разурила, неће на вас доћи, али вазда ваља стојати на опаз и чувати се од зла, од којега да Бог вас сахрани свијех, којему ве препоручујем и остајем.

Твој доброжелатељ
Владика Петар.“[1])

Сада је и Синан паша упутио писмо ускоцима из Требјесе и других крајева, у којему стоји и ово:

„Чули сте милост, каква је дошла од честитога цара поклонитељним ферманом, и вас, своју рају, зове на своју земљу, и сва зла, што сте починили, вама ји је честити цар опростио, да се немају споменути никада, ни вашим праунуцима заисто. Друго, зове вас господар босански везир, по царској заповиједсти, и ја вас зовем, као царев већил, који јесам разумио, да сте ви старешине и главари од овога племена... но дођите четворица у град, да проговорим с вама.“[2]

Ускоци су се одазвали Синан пашином позиву и послали му у Никшић на преговоре Милована Дипића, Милутина Балића, попа Риста Војводића и Илију Клајића. А Турци су послали у Морачу Османагу и Хамзагу Мекиће, да тамо стоје док се ови врате.

Ускочки главари састали су се у Никшићу са Синан пашом, Османбегом Мушовићем, капетаном града Никшића, и главним агама. Преговори су вођени у пријатељском тону, и дошло се до споразума, по коме се Ускоцима имају вратити сва имања и накнадити учињена штета, а остало предати забораву. Према томе Ускоци су се имали вратити на своја имања. Тај споразум важио је за све херцеговачке Ускоке.

---

[1]) Д. Д. Вуксан, Посланице митрополита црногорског Петра I. С. 42.

[2]) Казивање стары Требљшана С. 176—177

Синан паша се показао као велики пријатељ Ускока и не само што је уважио све њихове захтеве, него је и богато обдарио поменуте делегате Ускока, подаривши им биљише од црвене чохе и дао им у име султаново наследна војводска и кнежевска звања.[1])

Међутим од цијелога Синан пашина рада не би ништа, јер се Ускоци не хтеше вратити под турску власт, нити одметнута племена, Ровци, Горња Морача, Доња Морача, Дробњак, Бањани и Грахово, покорити и откаnити даље борбе с Турцима.

Тада се никшићски Турци нађоше изиграни, те прођераше Синан пашу и продужише бобру с Ускоцима и другим својим противницима.

У другој половини 1802 врење у Херцеговини достигло је толики степен, да су херцеговачке народне вође на челу с митрополитом Ананијем одлучиле, да упитају руског цара, да ли је подесно вријеме да Срби устану на оружје ради ослобођења од Турака и да у исто вријеме умоле за помоћ. За свог изасланика изабрали су архимандрита пивског Арсенија Гаговића, херцеговачког племића, који је и раније одлазио у Русију.

Гаговић је отпутовао из Херцеговине крајем 1802 и после великих тешкоћа стигао у новембру 1803 у Петроград. Чим је тамо стигао, замолио је да га цар прими. Прије него га је цар примио наређено је Д. Татишчеву да испита Гаговића, зашто је дошао у Петроград, у чије име и зашто жели да изађе пред цара.

Татишчев је 21 новембра испитао Гаговића и овај му је на постављена питања одговорио: „Како народ у Херцеговини, а исто тако и сви хришћани, који пате под игом турским, мисле да је најпосле дошао тренутак њихова ослобођења; да Отоманска Порта у данашњем свом растројеном стању нема више снаге да задржи њихову општу тежњу и да ће бити принуђена пристати на њихову жељу да се они од ње оцепе; да је мисао о ослобођењу раширена по целој оној области и да народ јако узбуђује; да херцеговачки митрополит, који је одан Руском Престолу, старајући

[1]) Ibid., с. 53—54.

се о добру својега народа, не жели ништа предузимати у том правцу (то јест у погледу ослобођења народа од Турака), докле о томе не сазна вољу Господара Императора, и ако Император одобри њихову намеру, то у том случају моли да располаже њиховом оданошћу; а ако не добије одобрење за тако предузеће, то ће се митрополит старати, да умири узбуњени народ, склањајући га да чека боље време.“

Кад је Д. Татишчев тражио од архимандрита пуномоћије од старешина онога краја и од митрополита херцеговачкога, он је одговорио да такво пуномоћије није смео понети собом, бојећи се да на свом путу не падне непријатељима у руке, већ је уговорио с митрополитом да ако њихова намера буде одобрена у Петрограду, то ће он митрополита известити и тада ће митрополит у кратком времену преко рускога консула у Дубровнику, Шарла Фонтона (Charles Fonton) послати молбу свију знаменитих људи из Херцеговине и из Србије да их Његово Царско Величанство прими под своју заштиту. Још је овоме додао архимандрит: „да су сви они, који исповедају православну веру, готови да се придруже Русији и да дођу под скиптар руски, али у случају да Господар Император због удаљености оних крајева нађе као непробитачно то присаједињење, то они мисле да кад би се сви Словени на југу ујединили у једну целину и, састављајући Словено-Српско царство, сачињавали би државу која би била достојна једнога од великих кнезова, којега би Његово Императорско Величанство одредило да буде њихов цар.“[1])

О разговору с Гаговићем Татишчев је 22 новембра 1803 поднио опширан рапорт министру Иностраних дјела грофу Александру Романовићу Воронцову.

Цар Александар примио је Гаговића 2 децембра 1803 и саслушао његова обавештења о стању и намјерама Срба у Херцеговини и другим покрајинама, као и осталих хришћана који живе под Турцима.

Тад је Гаговићу речено да за тада није згодан моменат за устанак Срба и савјетовано му је, да утиче на Хер-

[1]) Миленко Вукићевић, Карађорђе. Књига прва. Стр. 236—238.

цеговце и друге Србе да се примире до бољег времена, како се њиховом борбом с Турцима не би користили Французи

Том приликом цар је одликовао Арсенија Гаговића архимандритским крстом са дијамантима.

Митрополиту Херцеговачком Ананију одговорено је да није згодан час за устанак Херцеговаца због опасности од Француза и препоручено му је да утиче на Херцеговце, да се за тада уздрже од устанка. Ми тај одговор доносимо овде.

Он гласи:

„Пројекат писма државног канцелара Митрополиту Херцеговачком 8 децембра 1803 године.

Архимандрит Арсеније, који је допутовао из Пиве, потврдио ми је у име Вашег Преосвештенства уверење о вашој непоколебљивој привржености Руском престолу и православљу, и о вашој спремности увек радити на корист херцеговачког народа, који је поверен вашем архипастирском старатељству.

Господар цар, кога сам обавестио о таквом вашем расположењу, исто је примио милостиво и изразио жељу даједноверски и једноплемени му народи исто буду уверени у његово према њима покровитељство и расположење, као што је он уверен у оданост Славено-Српских народа Русији.

Садашња мутна ситуација у вашим земљама пружиће прилику вашем преосвештенству, да на очигледан начин оправдате поверење његовог царског величанства, сачувавши вашу отаџбину и верне од пропасти, коју спрема спољни непријатељ, тражећи под маском бескорисног пријатељства према народима, да свуда распространи своју власт. Од ваше проницљивости, наравно, није сакривено, да ма колико је оправдана жеља Херцеговачког народа да постане независан од порте, ипак здрави смисао и будућност овог народа налаже му да одложи мисао о томе до бољих времена. Отоманско царство слабећи из дана у дан, тим самим приближује време ослобођења без икакве стране помоћи иноверaца. Ако Славено-српски народи, попуштајући својој нестрпљивости и верујући лажним обећањима ослобођења, дозволе да Француска влада упути овамо своје

трупе, то неће тако лако да скине Француски јарам који ће бити за њих тим тежи, што ће имати посла са лукавом и јаком владом, чије ће угњетавање бити много веће од оног што сада сноси од порте.

Његово Царско величанство видећи опасност с те стране и припремајући мере за њено остварење, очекује да ће те ви са своје стране као и сав херцеговачки народ помагати успеху овог корисног подухвата, и да ћете поклонити пуну пажњу свему оном, што ће у моје име вама објавити упућени у Црну Гору пуномоћник Русије генерал-лајтнад граф Ивелић, и ако би он затражио вашу сарадњу за одбрану од грабљивог и освајачког непријатеља нека добије вашу помоћ.

Господар Цар, желећи да у лицу архимандрита Арсенија изрази расположење према целом хрецеговачком народу наградио га је архимандритским крстом са дијамантима.

Имам нарочито задовољство и радујем се саопштавајући вашем преосвештенству о овоме и што имам случај да изразим вама осећаје мог одличног поштовања, са којима и остајем. . . . .

Оправљено 9 истог мјесеца са фелд-јегером Александровим."[1])

Те године (1803) није скоро ништа родило у Херцеговини, а нарочито у околини града Никшића. То је Турке у Никшићу довело у скоро безизлазан положај. Они су и у редовним приликама слабо обрађивали земљу, а у тој години нису скоро ништа ни сијали. Довоз хране био им је онемогућен. Још 1788 прекинута им је свака веза с Подгорицом, а с Гацком и Пљевљима одржавала се врло ријетко и с највећим губитцима, јер су њихови каравани нападани од бунтовних племена и ускочких чета. Тако тежак положај Никшића науме главари околних херцеговачких и брдских племена да искористе и освоје град Никшић, чиме би била ослобођена од Турака читава трећина Херцеговине, а Брђани и Црногорци били би потпуно осигурани са северне

[1]) Ibidem, с. 400—401.

стране од турских напада, што би им дало могућности да све своје снаге окрену Подгорици и Скадру.

У том циљу главари херцеговачких и брдских племена обрате се преко острошког игумана Петронија Дамјановића владици Петру за помоћ и умоле га да доведе Црногорце. Овај дође под Острог са неколика главара, али не да иде на град Никшић ради његовог освајања, него да поставља судове по Брдима.

Не знајући за праве његове намјере приступе му под Острог Бјелопавлићи, Пјешивци и сва херцеговачка племена до Таре; па не само Срби него и Турци Феризовићи, који су становали у Никшићској Жупи.

Да се тада пошло на град Никшић, Турци би се морали предати без борбе. Али владика Петар, као стари турски пријатељ, осујети напад на Никшић и оде у Пипере, да, бива, мири неке тамошње породице, које су се биле око нечег завадиле.

Отуда је владика писао 17 нов. 1803 црногорским главарима о постављању судова, свађи неких породица у Пиперима, па између осталог и ово:

„Како дођосмо у Брда, тако не само Бјелопавлићи и Пјешивци, приступише к нама и суд прихватише, него и свакиј хришћанин от Ерцеговине управ до рieke Таре, едва и дочекаше, да к нама дођу; такођер и Турци кои стое у Жупу Никшићску.“[1])

Тако је тада (1803) пропуштена згодна прилика, да се скоро без жртава освоји град Никшић; разумије се кривицом владике Петра.

Те године (1803) побили су се Пивљани с Турцима. То сазнајемо из једног писма арх. Арсенија Гаговића писаног владици Петру 6 новембра 1804.[2])

Турци су били обавијештени да се припрема (1803) општи устанак Срба, па су били на опрезу. И чим је у Травник стигла вијест, да је букнуо устанак у Србији, исти час су настала хапшења свих угледних Срба. А у зетским градовима Спужу, Подгорици и Жабљаку муслимани су обави-

---

[1]) Д. Медаковић, Повјесница Црне Горе. С. 116—117.

[2]) Цет. Записи, 1939, јануар, с. 353.

јештени о устанку преко телала, који су викали како је „Црни Ђорђе дигао Шумадију", но да се сви хришћани ставе под стражу и да се не пуштају у царске градове, да не би учинили невјеру.

Вијест да је Карађорђе дигао Србију на оружје овеселило је све Србе и друге хришћане, а нарочито Херцеговце. Тада су херцеговачка племена, која су се била ослободила Турака, почела да буне неодметнута племена и да нападају Турке.

Султан придавајући велики значај одржавању своје власти у Никшићу, кога су с правом називали „кључем Херцеговине", отпреми у Никшић свог капичибашу Али Ризу с наредбом да на сваки начин очува Никшић и приволи Херцеговце на мир. И капиџија није жалио труда ни обећања, само да умири Србе херцеговачке, чак је многим турским зулумћарима и куће порушио.

Побуњени Херцеговци очекивали су помоћ од Брђана и Црногораца, да би могли побунити и остатак Херцеговине и предузети офанзиву пут Сарајева и пут Србије преко Санџака. Њихови главари често су се обраћали за помоћ Црногорцима, али захваљујући издајничком раду владике Петра нијесу је добијали до иза смрти владике Петра, која се десила 1830. Изузетак су чиниле Цуце, а нарочито Пјешивци, који и нијесу прекидали борбу с Турцима.

Кад је у јуну 1804 завладала глад у Никшићу, тада је морачки архимандрит Аксентије Радоњић-Шундић у име Ускока, Морачана, Ровчана, Дробњака, Никшића и других Херцеговаца упутио писмо владици Петру 7 јуна 1804, у коме га је позвао да дође с Црногорцима, да заједно освоје град Никшић. У том писму писао му је архимандрит између осталога и ово: „С овим верним писмом долазим објавити вам оданост и веру Никшићана, Дробњака, Пивљана и Херцеговаца, који се граниче са поменутим племенима, а који једнодушно жуде и траже помоћ прво од Свевишњега Бога Сведржитеља и Творца и од великога Господара и заповедника Петра Петровића опште-народнога митрополита и од свега Правитељства црногорскога и брдскога. Заклињу вас Богом великим, да устанете . . . Они вас куме па и ја вас кумим Богом, устаните Христа ради, и час пре, по истом

књигоноши, верни и весели одговор и скору помоћ попшљите. Дајем вам Бога за јемца и моју душу, да су сви готови колико хоћете."[1]) А 20 исто (јуна 1804) војвода Стојан Караџић с дробњачким главарима пише владици Петру, да устане с Црногорцима на Турке. А да би га ососколио и код њега изазвао братске и хришћанске осећаје пише му и ово: „нас Турци на годину више покољу но што бисмо изгинули да смо на град ударили. Устани, господине, Бога ради, јер нам је боље један дан у слободи живети (и умрети), него оволику муку и напаст трпети, како од неверних тако и од наше браће..... Зар не видите шта урадише Шијаци? Узеше сав Београдски пашалук и ево ударише на Босански пашалук и узели нахију Зворничку, и Зворник опколили и доходио је Босански везир Турцима у помоћ и отишао је грдан и срамотан. Ја сада, ја никада! Бога ради, ево згоде бутек нема никога".[2])

Видећи архим. Радоњић и остали Херцеговачки главари да нема никакве помоћи од владике Петра, обрати се 23 јуна 1804 Правитељству црногорско-брдском с молбом за помоћ. Ми то његово писмо доносимо овде. Оно гласи:

„Возљубљени, Христос по среде обште християна — амин.

Високо благородној и високоплеменитородној славено сербској черногорско и брцкој правитељственој господи, нашему суду и опште господи главарима и старешинам љубезни и покорњејши поздрав.

С овијем нашијем писмом долазимо објавити... и вјеру и надежду опште народни зовоми Никшић, Дровњака и Пиве и ближњејшаго народа херцеговачког... от граничара с помњанутијем наијама јединодушно жуде и зову у помоћ прво от Вишњега Бога Вседржитеља и от великог государа и повелитеља Петра Петровића, општенародног митрополита и от свега Правитељства црногорского и брдского и заклињају Богом великим: устаните су четири тисуће или што више можете и што прије можете,

---

[1]) Миленко Вукићевић, Карађорђе, књига друга, с. 211.
[2]) Ibid., с. 211—212.

док нијесу наши душмани почели жито вријећи и у град уносит и док су им . . . у планине и трговине, зашто је то све у наше руке; знајте да они у граду немају никаква јестива, нако да донесу ис планине у млешине млијека те лочу, но они куме вас, па мене, па и ја кумим вас Богом устаните, Христа ради час прије.

Вашег високоблагородија обште Славено Србскаго народа Црногорскога и Брдскога Правитељства и суда.

1804 года и јуна 23 ден.

Всех покорњејши и худејши Архимандрит Авксентије, слуга на обштој служби, писах из договора обштега и дајем вам Бога јемца и моју душу, да сву. . оћете . . .[1])

Да би владика Петар заварао Црногорце и Брђане, да не иду у помоћ Херцеговцима, а ове опет да се уздрже од борбе с Турцима, написао је 18 августа 1804 писмо рускоме цару, у коме му је писао како Херцеговци и други Срби, моле Црногорце да им помогну у борби с Турцима и како би им Црногорци радо помогли, али да им он, владика, то не допушта, јер, бива, не смије без његова (царева) одобрења.[2])

Вјероватно да то писмо није ни долазило цару Александру, а да му је и дошло, он свакако не би ни писао владици Петру, пошто га је сматрао непријатељским агентом. Дакле то писмо служило је владици Петру за изговор код Црногораца, Брђана, Зеђана и Херцеговаца.

Вође српских усташа на челу с Карађорђем обратиле су се 27 августа 1804 преко Арсенија Гаговића Херцеговцима с позивом за заједнички рад противу Турака. Ми тај позив овде доносимо ради његове велике интересантности. Он гласи:

,,Пречестњејшему г-дну архимандриту хаџи-Арсенију Пивскому и всјем духовним чинам; а особљиво благородним гдам оберкнезовом, кнезовом, воеводам, сердарјам и всеј браћи Херцеговцам љубезное и милое поздравление.

---

[1]) Цет. записи, 1939, окт., с. 241—242.

[2]) Душан Вуксан, Црна Гора у 1804 години. С. 61. (Годишњица, књ. XLVII).

Није потреба, љубезна браћо моја, да ви ја простран пишем, како се ми с Турци биемо, ер ето данас свему свјету познато и чувено: а зашто се ми биемо то нитко не може вјеровати ни знати, него они људи који под тешкием игом и јармом турскием живе како и ви сви, љубезна моја браћо Сербли. Ми смо видјели последни конец или ти крај биједнога нашега живљења, кое е било дошло или сви да погинемо или да поштено живимо, и то нас нагнало да подигнемо сви заедно оружие наше против нашиех мучитеља и да се от зла бранимо, и хвала Гду Б. све градове и касабе од Мораве до Дрине освоисмо, осим Биог(рада). И њега би освојили, али дође Бехћир паша тер ухвати вјеру м(еђу) нама и Београђанима, и сад се договарамо како ћемо и на чем ће(мо) останути, и у чиим ће рукама Биоград остати, зашто ми с(мо) сви у име Божие намислили и здоговорили се, да нам више (тур) ски јарамази не суде, него ми сами да се судимо и да цару н(аше)му будемо вјерни и оциеком да му даемо на годину колико е (право) и како он заповједа. Зато, љубезна браћо моја, ево ви сад (време) и случај да се и ви ослободите и с нами сједините. Немојт(е) поштеђети ка и ми последњу капљу крове пролити за вјеру хр(и)стијанску, за свете цркве и манастире и за слободу отечест(ва) своего. Сложите се сви заедно, и ето ви чоек кои ће ве научит, а има и други чоек такви у Босни, која е сва готова под(игну) па да се сједини с нами, само чека на вас. За то, љубезна браћо, не упустите из ваших руках срећно време и случ(ај), но сви едно и заедно помолите се свевишњему Бгу створит(ељу) помоштнику христианскому, и ударите ви о те стране, а ми ћемо от ове с неустрашимим духом, и с помоћију Божиеју прије мјесец дана састаће нам се војске у Сараеву, гдје захира, чебана, свако благо и бисер неизчитаеми и безмернаја сокровишта кое су Турци от нас и нашиех стариех пограбили. Ми кад почнемо сами за своје отечество, за частниј крст воевати сваки цар христијански хоће нам помоћ дати, зашто ми ништа туђе не ћемо тицати, но собствено наше от старинах, кое е свему свиету познато да е рођено наше, хоћемо возвратити, и то е поштено пред свием свјетом и по законима Божиим и царским нико нам неће бранити, него

ош сваку помоћ дати. Зато, љубезна браћо моја, сједините ваше оружие с нашием и гоните љутаго мучитеља нашего, пак ћемо бити слободни ка и браћа наша Црногорци, кои се данас находе под покровом Великога Императора Росијскога благочестивога цара Александра Павловича да живит на многаја лјета. За друге ствари чућете и разумјети от овога чоека, кои ви ово писмо преда; ми сви желимо вами што и сами себи и да сте здраво.

Писато под Биоградом у табору сербском 27 августа 1804.

Ваши доброжелатељи перви военачалници

Кара Ђорђе Петровић
Јаков Стеванов
Васа Велимиров Чарапић
Јанко Катић
Сима Марков
Живко Ђорђев
Живко Дабић
Никола Гербић
Бранко Николић
Капетан Радић Петровић

У имје цјеле Сербие
(М. П.)."[1])

Овај позив и друга писма и поруке послао је Карађорђе Херцеговцима по руском капетану Ивану Ожеговићу, који је дошао у Пиву код Гаговића.

Херцеговачки главари поново су се обратили владици Петру и молили за помоћ. У своме писму од 19 окт. 1804 упозоравају владику Петра на подесно вријеме за ослободилачку акцију. С погледом на интересантност писма и потписе главара ми то писмо овде доносимо. Оно гласи:

„Високопреосвештењејши господин митрополит црногорски, скендериjски и приморски и трона србскога екзарху кир Петру Петровићу, нашему благодетељу, премилостивејшему, цјелујемо вашу светују десницу.

Бријеме је нама се јавити по онијема љетошњијема књигама, Бога ради сада устани и чини како знате, на Бога

---

[1]) Прота Стева Димитријевић, Грађа за српску историју из руских архива и библиотека. С. 95—96 (Споменик С. К. А. LIII).

надежду и на вас сада; те сад ми смо у довољној скорби, капиџибаша нас помрзје и удружи се са злијема да нас кољу и да наше имаће јагме без нимало штедње. Но прешно устани Бога ради, дјела ради нашего освобожденија; сада је бријеме Божим хотјенијем, а биће и неки исмаилити покорни. Саде нами отвјет дадите и опасно нас собљудите, понеже по неудомјенији јесли, вашего требујем покровитељства.

Свештеници: Рафаил, Стојан, Раосав, Радојица, Марко.

Војводи нишицки Лазар, дромњачки Стојан, пивски Лука, гатачки Јован, рудински Томо, Дако, Марко, Теодор, Милутин, Јован, аџија Мирко, Радојица, Михајло, Лако, Лазо, Спасоје и све старјешине од села и племена ... уједно сад те сад Бога .... без ника .... аха ходатајством Божије матере.

Октомбра 19-1804 у Никшић."[1]

Царев капиџибаша Али Риза не могући ни послије шестомјесечног напора у Никшићу да дође до споразума с околним херцеговачким племенима, обрати се за помоћ херцеговачком митрополиту Јеремији и умоли га својим писмом од 26 окт. 1804 (3 шабана 1219), да утиче на та племена да се примире. У томе писму капиџија је писао између осталог и ово:

„Ево месеца су шес како мене честити цар опреми у ови град израд раје. Много су пута везири искали да изиде капиђибаша на ове стране и од ветха до данас не дође капиђија у Ерцеговину до ја саде, по молби патријарховој ја сам послан како и ви знате и до данас ниесам раји еднога шамара ударио израд цара и патријара како и ви знате казала е вама раја, а овиема Турцима изради рае и куће сам разурио и расћерао по градовима и по усату и узео њиове паре и хизмет порезао на Турке, а раји не досадио ничим како и ви чуете пак саде раја од мене обратила главу а здружи се з Бердима, не знам шта би или је њима невера омиљела или неда господа да су самном по царевој заповеди. Зато шаљем вами моју бурултију да дођете ви вла-

---

[1]) Цет. Записи, 1936, мај, с. 294.

дико оће к нама и међу рајом, вами је раја од цара дата да ви видите шта је међу мном и међу рајом."[1])

Чим је митрополит Јеремије добио ово наређење царског капиџибаше написао је 11 новембра 1804 писмо архим. Арсенији Гаговићу и укорио га, зашто је ишао у Дробњак да преговара поради акције противу Турака. Упозорио га је да утиче на народ Пиве и Гацка, да се не придружују Дробњацима и Морачанима.[2])

Долазак у Пиву Карађорђевог изасланика, руског капетана Ивана Ожеговића, обрадовао је све Херцеговце, а нарочито архим. Гаговића и он је, вас сретан, о његовом доласку обавијестио владику Петра и послао му у препису Карађорђев проглас Херцеговцима. Молио га је да му пише преко острошког игумана Петронија Дамјановића.[3])

На то писмо одговорио је 30 нов. 1804 владика Петар Гаговићу и препоручио му да утиче на народ да живи с Турцима умиру и да се он, архим. Арсеније, не стара само „уздржат народ од његовога лакомисленога намјерениja, него и недопуштат никоме из иностраних, да би они могли, скитајући се по Херцеговини, јавним или потајним начином разносити њихове злоизмишљене лажи и пријеваре не пазећи што ће на сврху од народа бити, но како ће сами за себе срећу добити врху несреће многијех. Овдје ваља да очи лијепо отворите и да никоме не вјерујете без знања и покровитељствујућих нас."[4])

Ето како је владика Петар писао о Карађорђевом изасланику, руском капетану Ивану Ожеговићу, који је донио Карађорђев проглас Херцеговцима и био одређен да из Пиве управља акцијом Херцеговаца према Босни и Србији. Пива је тада имала да буде операциона база.

Па не само што је владика Петар обаметао сваки рад капетана Ожеговића и Херцеговаца противу Турака, него је, пошто је припремио терен за то, писао 14 јануара 1805 архиман. Гаговићу, да одмах ухвати руског капетана Ивана

---

[1]) Гласник Срп. уч. др. XXXVIII, с. 184—185.

[2]) Цет. Записи, 1939, децембар, с. 354.

[3]) Цетињ. Записи, 1939, децембар, с. 353.

[4]) Д. Вуксан у поменутом раду на с. 61 (Годишњица Н. Чупића, књ. XLVII).

Ожеговића, који буни Пивљане и друге Херцеговце, и да га са свим прогласима и писмима, која се нађу код њега, одмах њему упути на Стањевиће.[1]) У исто вријеме послао је своје људе, који су се преваром докопали капетана Ожеговића и његове архиве, те га одвели владици Петру на Стањевиће, који га је некуд обестрвио.

Такво поступање владике Петра с Карађорђевим изаслаником капет. Ожеговићем имало је врло рђавог утицаја на Херцеговце и онемогућило је тада велику ослободилачку акцију Херцеговаца.

Није само владика Петар обаметао Херцеговце од акције противу Турака, него је то чинио и руски пуковник гроф Марко Ивељић, који се слијепо држао дате му наредбе од цара Александра 1803. Тада му је цар Александар био наредио, да утиче на Херцеговце да се не буне противу Турака, како се том борбом не би користили Французи. И на основу те наредбе гроф Ивељић је писао из Рисна 29 августа 1804 архимандриту Гаговићу, да „учи народ“ да се покорава Турцима, пошто је руски цар у пријатељству с турским.[2])

Тако исто и у свом писму од 16 децембра 1804, упућеном архим. Гаговићу, главарима Пиве, Дробњака и осталих херцеговачких крајева, препоручује, да Херцеговци буду у миру с Турцима.[3])

Херцеговачке вође, спремајући општи устанак (1803), радиле су да придобију за ствар ослобођења и муслимане српскога поријекла, а нарочито оне који су међу православнима или католицима имали својих рођака. У томе су имали пуно успјеха, а нарочито у граду Никшићу и Жупи Никшићкој.

Када је 1803 дошао владика Петар у Острог с неколико Црногораца, да поставља накве судове, тада су му ту приступила сва херцеговачка племена до Таре, међу којима су били и муслимани Феризовићи из Жупе.[4]) Ту су тада

---

[1]) То писмо налази се у Цетињском архиву под бр. 154 (1804—1805).

[2]) Ст. Димитријевић у поменутом раду на с. 96—97.

[3]) Ibid., с. 98.

[4]) М. Медаковић, Повјесница Црне Горе. С. 116—117. Земун, 1850.

били приступили и Бјелопавлићи, Пипери и Пјешивци; дакле читава војска, која је могла лако освојити градове Никшић, Спуж, Подгорицу и Колашин.

Чим се у Никшићу сазнало да је букнуо устанак у Србији и да се на челу устанка налази Карађорђе, одмах су се у граду Никшићу његови племеници (Клименте): Мршићи, Аџајлићи, Таловићи, Сукићи, Шестићи и др. одвојили од осталих муслимана, султану вјерних, и придружили својој православној браћи из околине Никшића и Брда. Њима су се тада придружили и многи њихови суграђани, који су били поријеклом из сјеверно-албанских племена Груда и Шоша. Ови муслимани почели су с Брђанима и Херцеговцима да нападају на оне своје суграђане, који су држали султанову страну.

И у другим крајевима радило се код муслимана да се придобију за заједнички рад на ослобођењу. Да је било напретка и заједничког рада с Црногорцима, многи муслимани из Херцеговине и Зете напустили би султана и придружили се својој православној браћи. Али како до ове заједничке акције, између Херцеговаца и брђанских племена: Бјелопавлића, Пјешиваца и Пипера и Црногораца, није дошло кривицом владике Петра, цео овај рад на заједничкој акцији православних и муслимана пропада.

Како у Херцеговини 1804 није било нарочитог успјеха због издајничког рада владике Петра и пошто су Турци упућивали јака појачања у град Никшић побоје се жупски главари да Турци не упуте јаку посаду у насеље Феризовића у Жупи, што би Жупјанима онемогућило ослободилачку акцију, због тога ријеше да Феризовиће уклоне на миран начин из Жупе и преселе у град Никшић.

Да би то лакше и без крви извели договоре се с игуманом Петронијем Дамјановићем, те он доведе Бјелопавлиће, Пипере и Пјешивце у брда изнад насеља Феризовића и поноћи положе велике огњеве, да би тиме убиједили Феризовиће у велики број непријатеља. Тада војвода Лазар Бојовић оде у насеље Феризовића и престави им, како су им ударила сва Брда и владика Петар с Црногорцима, а да има и стране војске, и да се због тога налазе у великој опасности. Направи им се пријатељ, па их посаветује да на-

пусте нечујно своје насеље и да заобилазним путем бјеже у град Никшић. Уз то им понуди своју пратњу. Ово Феризовићи усвоје и исти час напусте своје насеље звано Тиквеш, па преко Заграда и Праге оду у град Никшић.

Тако се крајем 1804 Жупа ослободи овог јаког, па иако србофилског, муслиманског насеља, чиме су Жупјани добили могућност, да могу повести ослободилачку борбу и постати стожер за окупљање свих усташа из простране околине града Никшића. Поред овога уклањањем Феризовића из Жупе успоставила се веза између брдских племена и Херцеговачких, која се налазе између Колашина и Гацка.

Кад је владика Петар сазнао, да су Бјелопавлићи, Пјешивци и Пипери са Жупјанима уклонили Феризовиће из Жупе и да су се у борби с Турцима, султановим присталицама, удружили с муслиманима, који су били поријеклом из Климената и других племена у сјеверној Албанији страшно се naљутио; па да би онемогућио сваку заједничку ослободилачку акцију православних и муслимана и да би одвратио брђанска племена Бјелопавлиће, Пјешивце и Пипере од заједничког рада с Херцеговцима, упутио је 25 марта 1805 своју посланицу поменутим племенима, у којој их одвраћа од заједничке акције с поменутим муслиманима и кори због рада на ослобођењу Херцеговине.

Ми ту посланицу доносимо овде. Она гласи:

„Часному господину оцу игуману и прочим духовним и мирским чиноначалником и свијема Бјелопавлићима, Пиперима и Пјешивцима поздрав.

Разумјели смо што сте учинили од Веризовића и како сте се сдружили с никшицкијема Арбанасима и остао сам жестоко увријеђен, будући су то ствари супротивне Високославноме мојему покровитељу, Великому Александру Императору и Самодршцу Всеросијскому. Ја сам писао толико књига на различита мјеста, такођер и вашему игумну Петронију, да би он совјетовао вас и научио, да стојите с миром и да се пројете од јединства с Арбанасима. А сувише јесам на исти начин говорио и некијема главарима, који су к мени доходили, као што сте и разумјели од Новака Бегова . . . ево дакле видим, да су сва моја . . . и моје науке остале без користи . . . . мојега и свијех главара црногорски-

јех... и прогнали Веризовиће... знате да ни ја ни ово правитељство, нити црногорски народ на ове ствари с вама пристати нећемо, али хоћемо да чисто знамо, ко је чеоловођа пред том војском био, ко је војску купио и ко је јединство с Арбанасима чинио и за које узроке, јербо очито видимо да то не може народу херцеговачкому него велико зло и несрећу донијет.

Ово ви пишем... веома срдит и немиран... у простране разговоримо и да реч...

И да сте здраво!

У Брчели 25 марта 1805.

Владика Петар."[1])

У зиму 1805 године, травнички је везир послао у Никшић Смаил пашу с босанско-херцеговачким безима и спахијама, да угуше тамошњи устанак и сачувају град Никшић. Како се сви безе и спахије нису одазвали везировом наређењу, он им је упутио наредбу 4 јуна 1805, у којој између осталог каже: „Примите на знање; босанско-херцеговачки бези и спахије одређени су да дођу у помоћ Смаил паши, који се налази у служби ради уређења и успостављања реда и мира у граду Оногоште (Никшић) и његове околине, те због тога неколико сам бујрулдија отпремио тим безима и спахијама, али исти пошто нијесу хтели да послушају моју заповјед, нити су отишли на одреећно мјесто, то поново заповједам за 10 дана који се не одазову овом позиву и не оду под барјак алајбегов, с њиха ће се зијамет и тимари скинути и другијем дати, и осим тога ће се још казнити."[2])

Босанским Турцима није се тада ишло никако на никшићску касапницу.

Дробњаци и други херцеговачки одметници непрестано су нападали на околне Турке и четовали по Херцеговини и Босни. Залуду су их од заједничког рада с Карађорђевим усташима одвраћали владика Петар и гроф Ивељић.

---

[1]) Д. Д. Вуксан, Посланице, с. 49—50.

[2]) Кемура Сејфудин Фехми, Први српски устанак под Карађорђем, с. 18.

Архим. Арсеније Гаговић писао је грофу Ивељићу 13 јуна и 25 јула 1805, да Дробњаке највише покрећу противу Турака поп Милутин Церовић и Мијо Годијељ.[1]) Одговарајући му на оба ова писма Ивељић му је 4 августа 1805 препоручио да Пивљани и други Херцеговци слушају Турке и да се не угледају на Дробњаке „кои, вели, лудо себе веду у ово вријеме.“[2])

Колико је тадашња акција Дробњака и других Херцеговаца била погибељна по Турке, најлепше се види из бујрулдије травничког везира Сеид Мустафа-паше, коју је 7 августа 1805 г. упутио сарајевском кадији и другим турским старешинама наређујући им, да одмах хитају у помоћ Синан-паши у Плевља. У тој наредби каже се између осталог и ово: „Примите на знање, приспела ми је народна тужба и шериатски „илам“ таслиџанског кадије и писма, који јављају: у таслиџанском кадилуку у нахији Дробњацима станујућа раја од неколико година је постала дволична, то јест погдјекад су подложни, а гдјекад противни, те сада су по све устали на устанак и то на подговор ешкије Морачке, те траже да им отпремим помоћ ради чувања поменутог кадилука и ако су одређени бези и спахије из Рогатице, Фоче, Чајнича и у Таслиџу, који се тамо налазе из зворничког и херцеговачког санџака.“[3]) А 10 септембра 1805 г. пишу Синан-паша и Аџи Зајим-бег из Пљеваља херцеговачком митрополиту Јеремији, који је тада био у Никшићу као помагач Смаил-паше, о раду Дробњака ово: „Да ти е на знане што чине Дромлаци. Окупили се од иладе више те прешли на Тепцима пак дошли у Врбу те у сабах ударили на турске куче те исекли Турке и турску ђецу од двадесет и више меита (мртвијех) па што могли поарали, пак куче попалили и ђегод е било погорело. И стоку и говеда очерали; доке ми чусмо те почерасмо, они биаху преко Таре прешли. Ми звасмо амо толико пута, некчеше доћи, а ви и' звасте тамо, нече они ни тамо, ни амо; ето видиш што чине. Нити ће оста коњ, ни говече, ни ситна стока. Не-

---

[1]) Стево Димитријевић у Споменику С. К. А., LIII, с. 98—99.

[2]) Ibid., с. 98—99.

[3]) Кемура, с. 30—31.

што силом отимају, нешто краду. Ови кадилук пропаде, вече од њега фајде не има нимало, нити се може нима низам ставити, докле турску саблу не изеду. Ми смо заиру осекли (порезали) и купимо и заиру и војску, а везиру смо послали, па како он заповеди и вама ће абер бити."[1]) Два дана доцније (12 септембра1805) Синан паша и Аџи-Мехмед одговарајући митрополиту Јеремији на његово писмо пишу му, да и они чине „тедаруч" и да имају доста војске и да ће још бити од Босне и Сарајева, али да још није стигла у Пљевља и да ће једна на Гацко. Затим, пишући му о Смаил-паши, изражавају наду, да је попуштао раји дизгин, докле закрочи како ваља, тада ће је покорити и показати јој прави суд.[2])

У јеку ове акције Дробњака, Морачана и осталих Херцеговаца противу Турака владика Петар у своме писму од 23 јуна 1805 увјерава Смаил-пашу, да ће он с Брђанима и Црногорцима живети у миру с Турцима, пошто су, бива, њихови цареви руски и турски у миру.[3]) Другим ријечима обавештава га да се Турци, немају чега бојати од стране црногораца и Брђана, а нарочито њега — владике. И према томе да ће Турци имати слободне руке у борби против одметнутих херцеговачких племена.

Владика Петар да би одвратио Брђане и Црногорце од Херцеговаца, а тиме и од Карађорђа, дошао је у љето 1805 у Острог, одакле је утицао на Брђане и Црногорце, да се ткане борбе с Турцима и помагања Херцеговаца. Рачунајући да је у томе успио, обавестио је 23 јуна Смаил пашу, да ће Црногорци и Брђани живети с Турцима у миру. Затим је отпутовао у Стањевиће, одакле је 3 јула 1805 упутио посланицу Катуњанима, у којој их је позвао да не нападају Турке.

Из ове посланице доносимо овде онај дио, који се односи на ово. Тај дио посланице гласи:

---

[1]) Гласник Срп. уч. др., XXXVIII, с. 185—186.

[2]) Ibid., 185—186.

[3]) Цет. Записи, 1935, јануар, с. 41.

„Благородној господи сердарима, војводама, кнезовима, барјактарима, харамбашама и осталим духовним и мирским главаром и старјешинам и свијема јунацима у сва села и племена у Катунску Нахију милост и мир од Бога да будет.

Наслањајући се ја на вашу ријеч и заклетву, коју учинисте ономланих у недјељу по Вељему Госпођину дне на Цетињу, дајући ми објеручке тврду и велику божју вјеру, да ћете слушати, што ви за ваше добро речем и да ћете држати јединство, слогу и мир, не пазећи на остале нахије, што ће која чинити, ја се поуздах и започех опет изновице постављати моје труде на сваку страну, да се у нашу земљу зло прекрати и јединство и љубав брацка утврди, а све на узданицу нашега Високославнога Покровитеља Велика Цара и Самодржца Всеросијскога — — — — — — — — — — — — — Ја сам примио књигу од царева посланика Смаил-паше из Гацка, у коју ми пише да му кажем, хоће ли Црногорци у мир с Херцеговином стајати, како је и наш цар с њиховијем царем мир и дружбу учинио, и ја сам паши сдговорио, да ја и сваки Црногорац и Брђанин слушајући наредбе и нашега Всемилостивјешега Покровитеља желимо са свакијем, који је турскоме цару послушан, а не само с Херцеговином, мирно живјети, ако он учини, да и турски људи с нама такођер у миру буду живјели. Ово је за корист једне и друге стране и ово је у височајшу вољу нашега покровитеља и турскога султана угодно, међу којијема мир и пријатељство пребива.

Ја желим, да с наше стране буде тврдо и непоколебимо садржано и да ви заслужите добрим послухом милост од Бога и од нашега честитога и премилостивога оца и зазаштитника Александра Првога и да не изгубите ону славу и поштење, коју добити можете, и која већ стоји у ваше руке, само ако међу вама послуха и јединства буде, и ако уздржите оно, што сте на Цетиње обећали и што ви ја саде пишем. А инако, бићете несрећни и увијек неблагополучни.

Ово ви пишем, да испуним моју дужност и ако ме послушате, дођи ћу што скорије међу вама, да се пространије разговарамо.

Међутијем остајем ваш доброжелатељ

На Стањевиће

јулија 9, 1805. Владика Петар."[1])

На многа писма херцеговачких главара и острошког игумана Петронија Дамјановића у којима је тражено од владике Петра, да помогне Брђане и Херцеговце у борби с Турцима, а нарочито Дробњаке, одговорио је владика Петар 6 новембра 1805 овим писмом:

„Честњејши господин отац игуман Петрониј.

Из ваших и других писамах, којих сте ми послали разумијех с великом мојом жалости, да је турска војска ударила на Дробњаке. Ви знате како сам ја њих и ускоке и совјетова и препоручива вама, да свакога учите што би они трпјели и с миром били да на себе више зло и несрећу не наведу. А сврх тога ја сам на исти начин писао свијем Дробњацима једно писмо јануарија, а друго сектембра и посљедње послао чрез Јевта Шећеровића; нијесу ме послушали него пошли по наговору некијех који су били мојим писмом и наукама супротивни, и који нијесу размишљали, што се послијед из тога догодити може. Ја не могу мимо височајшега мојега покровитеља ништа учинити, а да су ме послушали не би то на себе дочекали — — — — — —

Нојемврија 6-1805 Владика Петар."[2])

Стањевиће.

Сада пошто су се Турци помоћу владике Петра осигурали од напада Црногораца и Брђана, стану прикупљати по Босни и Херцеговини велику војску с којом су имали намјеру покорити Дробњаке и остала одметнута херцеговачка племена, па се тада са свом снагом оборити на Карађорђа.

Кад се прикупило прилично војске, онда босански везир одреди 2 октобра 1805 Сулејман-пашу Скопљака за

---

[1]) Д. Д. Вуксан, Посланице Митрополита Црногорског Петра I. С. 52—53.

[2]) Цет. Записи, 1936, мај, с. 298.

главног заповједника те војске.[1]) Он је требао поћи с војском из Скопља-Вакува 7 октобра. Кад је дошао у Фочу, ту је подуже времена прикупљао и одмарао војску. И поред бројне војске, коју је имао, није му се ишло на Дробњаке и друга одметнута херцеговачка племена, зато је тражио начина да их принуди на признавање турске власти, макар и привидно. Ради тога је утицао на херцеговачког митрополита Јеремију, те је овај упутио писмо дробњачким поповима и кнезовима, у коме им каже, да је у великом труду због њих има пуно седам месеци и да су они и поред свих великих зала, које су починили, добро прошли, јер су, вели, имали наклоност везирову. Даље их зове да дођу Сулејман паши, а он им гарантује да им се неће ништа десити. Напослетку прети, да ће клети оне који се мирно не покоре.[2])

У исто вријеме Скопљак је упутио писмо војводи Стојану Караџићу, у коме је тражио признање турске власти и харач.

О томе се у пјесми пјева ово:

„О Стојане, дробњачки војводо!
„Ево има девет годин' дана,
„Од ка' си се, Влаше, одметнуо,
„Не даш цару гроша ни 'арача,
„Ни нашега цара познајете,
„Пошљи арач од девет година,
„Ако ли га оправити нећеш,
„Велику сам војску прикупио,
„На Дробњак ћу тебе ударити
„У живој га ватри изгорјети!“[3])

Дробњаци одговоре Сулејман-паши, да неће никада признати турску власт и пошаљу му фишек у писму, према ономе „фишек ти је одговор“. Затим позову у помоћ Морачане, Ускоке, Ровчане, Жупјане, Пипере, Бјелопавлиће и Пјешивце. Сва се та племена одазваше и послаше по по-

---

[1]) Кемура, с. 33—34.

[2]) Гласник Ср. уч. др., XXXVIII, с. 187—188.

[3]) Андрија Лубурић, Дробњаци, с. 133—134.

велики број људи, а други дио упутише према турским градовима Никшићу и Колашину.

Тада се главари те војске обратише писмом за помоћ острошком игуману Петронију. То писмо овде доносимо. Оно гласи:

„Од нас војводе Стојана и војводе Милутина, Лазара Бојовића и Мркоја Милутинова и свакога војника поздрав нашему господину оцу игуману Петронију Дамјановићу у Острог.

Сваки те војник куми Богом и светим Јованом, устани и дигни кога можеш, шиљи војске за нама и фишека. Пошљи у владике и ти пошљи и пођи ако Бога знаш, то ће глас пођи по свијету. Хево нашијех крвниках ђе су дошли Никшићани; у војску није много, двије хиљаде људи, а нас девет стотина. Немамо харча, неће стати за аспре, но понеси и пођи и на твоју службу.

Писа из договора, Мирко Калаби, све војске.“[1])

А мало доцније чим се сазнало у Дробњаку да ће им ударити с леђа турска војска из Никшића, војвода Стојан Караџић с главарима Херцеговаца и Брђана пише игуману Петронију за помоћ. И то писмо овде доносимо. Оно гласи:

„Господину игуману Петронији острошкоме поздрав.

Војвода Стојан и остали сви кнезови од свијех Дробњака и мушко и женско Бог ти и Свети Јован; Грађани (Никшићи) нас посјекоше и војску у Дробњаке уведоше, но те куми и Дробњак и Морачанин и Ровчанин и сваки Брђанин, који се десио у Дробњак, војску нам отпреми окле ти знаш и џебану, е се поробисмо. И пиши господину владики Петру да отправи књигу Турцима како ви знате, јер ми пропадосмо и поробисмо се. Но за Бога промисли нашијем животом и робљем час прије, за Бога и за Божи ајтер.“[2])

Око 22 новембра 1805 Херцеговци и Брђани дочекају турску војску на Кулићима у Пиви и послије жестоке борбе

[1]) Цет. Записи, 1936, јуни, с. 358.

[2]) Ibid., с. 358.

потисну Турке до Црквица. Затим се врате у Пирни До на конак. Те ноћи неки Пивљани заведу турску војску иза Дурмитора, те удари изненада на српску војску у Пирном Долу. У почетку самог напада посјеку Турци војводу Стојана и неколико бираних јунака. Овај изненадни напад и погибија војводе Стојана, главног вође, изазва код Срба велику панику и њихову побједу претвори у страховити пораз. Турци су прогонили Србе до Морачке границе и посјекли им 280 глава, од којих 74 Дробњака. Затим су Турци наставили освајање и пљачкање дробњачкијех села и хватање виђенијих људи.

Чим је стигао глас у Острог о нападу Турака на Дробњак и погибији војводе Стојана, одмах је Петроније Дамјановић с главарима, који су се ту затекли, упутио 24 новембра 1805 писмо владици Петру, у коме га је обавијестио о погибији војводе Стојана Караџића и о тешкоме положају српске војске у Дробњаку. Ту га преклиње за помоћ. И то писмо овде доносимо. Оно гласи:

„Ваше Високопреосвјештенство наш милостиви господару ми сви жалосни и крвави цјеливамо вашу свјату десницу и прочаја; амин.

Хево ноћас по ноћи дођоше јадни гласови, да су Турци ударили на Дробњаке на најкрадња села дромњачка и посјекли су Стојана војводу самодесетога и војска турска придолази и капетан на град Никшићки дигао је и развио барјаке и зове рају да иду на војску на Дробњаке, а Брђани који су тамо и Дробњаци куме прво ваше господство и господина брегадијера и свакога Црногорца и Брђанина и вељега и малога у три пута Богом и Светијем Јованом, а заире има доста; помозите браћо за Бога, за часни крст, али је највиша мука нема арча нико, а ми без ваше заповиједи неможемо никуђ и да смо с тогај, а не хе нијесмо, тогај без ваше заповиједи. Но промисли Христа ради, не поради овогај безумнога народа, но поради ваше душе и поради јадне мале ђеце, које ће се поробити што више, да ви јадимо и да ви досађујемо. Но сви Божи и ваши, на Бога над, на ваше господство који сте се вазда трудили око ховога јаднога народа.

Након ај остајемо ми сви жалосни вашему господству покорне слуге.

Сердар Михаило и прочи главари, који смо на скупу у манастиру Острогу и чекамо од ваше милости, на вашу заповијед.

Писаг поноћи Петроније Дамјановић, простите јесам ваша покорна слуга.“[1])

О похари и страдању Дробњака обавијестио је игуман Петроније владику Петра својим писмом од 11 децембра 1805. У томе писму пише му између осталог и ово:

„Чиним ви знати вашему господству за Дробњаке, то је све пропало ка и Содом и Гомор; без ваше заповиједи нико није смио, ни хтио ићи на помоћ, али саде ево војска на Морачу из Дробњака. У Дробњак је војске, кажу, двије хиљаде, и говоре Даут бег са Залома и Невит бег Ченгић и Јусуф бег Шадић то су главари пред војском, посла их Селим паша Скопљак и он их шаље пред собом и каже да носи фермане у Брда, а Ускоцима и Морачанима иште харач по талијер на главу и да узму барјаке да иду на Брда.“[2])

На то писмо одговорио је владика Петар игуману Петронију и брдским главарима својим писмом од 15 децембра 1805, у коме их је увјеравао да Турци неће напасти на Брда и препоручио им је, да с Турцима живе у миру.[3])

Негде пред крај 1805 обавијестио је игуман Петроније владику Петра о „ономе“ што се чини у Дробњаку. Ту му пише, како је дошао заим из Пљеваља у Дробњак и расјекао накав намет на племена и како су га тада ишћерали Дробњаци. Долазио му је, вели, у помоћ „вас град Никшићки и све залуду.“ Даље му пише да је по његовом налогу савјетовао херцеговачке главаре да се не бију с Турцима, односно да сједе с миром. Турцима у Никшићу, вели, саопштио је владичину дозволу да могу с миром ићи

---

[1]) Цет. Записи, 1936, јуни, с. 358—359.

[2]) Цет. Записи, 1936, мај, с. 298.

[3]) Ibid., с. 299.

по Брдима, али да се они не могу користити њоме, због тога што су убили Пјешивци Јашара (Крњевића) на Бршно. А најинтересантније је у цијелом овом Петронијевом извјештају, обавештење његово, да су Дробњаци послали књиге у Бјелопавлиће у којима пишу: „У здравље владике Петра ће сте и ви и ми остали нестали; тако и Пивљани како и они исти.“[1])

И ако су Турци притисли Дробњаке, ови нијесу мислили на предају; него су се спремали с Брђанима, Морачанима, Ровчанима и Ускоцима, да ударе Турцима у Дробњаку. Овај би напад имао много изгледа на успјех. До њега није дошло једино кривицом владике Петра, јер је он одвратио од тога Брђане и Морачане и приволио Дробњаке, да се покоре Турцима, гарантујући им животе и имања.

А да би сасвим осамио Дробњаке и угушио сваку ослободилачку акцију Херцеговаца, владика Петар је упутио 2 јануара 1806 своју посланицу Морачанима и Ровчанима, у којој их је искорио што га нијесу слушали да живе у миру с Турцима, него су их нападали преко његове жеље и заповијести. Затим их преклиње да живе у миру с Турцима. Ту им између осталог каже и ово:

„Вас архипастирски молим и Богом Вседржитељем заклињем, да стојите под страхом Божијем у љубави и послушности међу собом и са сваким мирно да не бисте икакве смутње и боја започели, јер не можете себе вишега зла учинити, ни Турцима добра, него кад би с ваше стране почетак од кавге и боја био учињен.“ А даље опет: „Казаће ви Оташ Петрушић, којега нијесам досле могао послати, све, што сам му наредио да ви каже, а највише да жестоким клетвеним запрештенијем Турке босанске и херцеговачке не задијевате.“[2])

Сјутри дан (3 јануара 1806) владика Петар упутио је своју посланицу и Брђанима и Пјешивцима у истоме смислу. Ми овде доносимо онај дио, који се односи на ову ствар. Тај дио гласи:

---

[1]) Цет. Записи, 1936, мај, с. 299—300.

[2]) Д. Д. Вуксан, Посланице. С. 57—58.

Благородној господи... Бјелопавлићима, Пиперима и Пјешивцима поздрав и архипастирскоје благословеније:

Из многијех узроках, које ја знадем ... тамо доћи ни послати Црногорце, како смо ви и писали, а највише, ради тога, да не би Турци и остали помислили оно, што ми нити мислимо ни желимо чинити, будући наша воља и наше ми... не простиру се нако само да живимо са сваким у сусједство мирно, и ако би ко силом и неправдом на нас ударио, да се при помоћи Божијом у такву згоду бранимо.

Ја вас молим, да будете међу собом у љубав и послушаније, да се чувате, а да Турке босанске и херцеговачке не задијевате такође ни остале."[1])

У почетку фебруара 1806 обавијестио је игуман Дамјановић владику Петра, да су Турци довели у Никшић свезане десет „поглавитијех" Дробњака. Даље га обавјештава да се прикупило 15.000 Турака и да су под командом везирског већила Селим паше, чији напад очекује на Брда, због чега моли владику и Санковског за помоћ у праху, олову и војсци[2].)

На то писмо одговорио је владика игуману Петронију 10 фебруара 1806, да он не може „Херцеговцима друге помоћи дати, нако свакога совјетовати, како сам и совјетовао да претрпе докле еда Бог промисли да се избаве на други начин тога... и вама препоручивам, да их учите и совјетујете нека се од зулумћарах чувају и нека пазе да у више зло не упадну."[3])

У јануару (1806) Скопљак је на превару похватао 26 бираних Дробњака и послао их као таоце у Травник.[4]) Затијем је ухватио других 26 и повјешао их на Пошћењу. Међу објешенијема су били Мијо Годијељ, кнез Михаило Косорић и Јанко Добриловић. Кад су Мију Годијељу намицали омчу на врат, он је, како се приповиједа, опсовао мајку владици Петру и то су му биле посљедње ријечи.

---

[1]) Ibid., с. 58.

[2]) Цет. Записи, 1936, мај, с. 295.

[3]) Ibid., с. 295—296.

[4]) Кемпура, с. 49—50.

Тада Турци страшно похарају Дробњаке. Многе уцијене те даду на откупе. Прича се да је Скопљак паша (Сулејман) приликом напуштања Дробњака повео 64 заробљеника са собом и нешто женског робља, међу које фамилију Ђока Маловића. У фебруару 1806 Скопљак је с војском пошао на Србију.[1])

Владика Петар да би осигурао залеђе Сулејман паши Скопљаку, који је у фебруару 1806, пошао на Србију, упутио је 18 марта 1806 посланицу Брђанима, у којој их преклиње „да не задијевају Турке, ни турске људе“.[2]) А 22 истог (марта 1806) упућује посланицу из Котора Горњоморачанима, у којој их заклиње „у три пута Богом Вседржитељем да се прођу четовања по Херцеговини“. Даље ту пише и ово: „Високославни покровитељ Росијски неће трпјети, да ви испод његова крила Турке кољете.“[3])

И ако је владика Петар одвраћао на све могуће начине Херцеговце и Брђане од борбе с Турцима и чинио све могуће олакшице босанским Турцима у борби противу Карађорђевих усташа, он је 15 фебруара 1806 упутио Карађорђу писмо, у коме га је молио, да га, Карађорђе, обавијести о стању Србије и намјерама српских вођа.

Чим је то писмо стигло Карађорђу, он је одмах из Смедерева 4 априла 1806 одговорио владици Петру. Захваљивши му на добрим жељама и топлим молитвама у писму му вели:

„Ми смо свагда и у срцу и у мисли да ћете ви, кад било, српском народу у ослобођењу велика и моћна потпора бити: тако од почетка нашега (устанка) све до данас једнако на Вас и на Ваше славне Србе, црногорске витезове, и очи и срце наше обраћали као на једну једину слободну и независну и преславну (државу) и ох, без наше кривице изгубљене српске државе витешку част, која је данас свима Србима и одбрана велика и преслатка дика. Ви, дакле, и осећате боље сласт слободе и независности,

---

[1]) Dr Сафет бег Башагић, Кратка упута. С. 120.

[2]) Д. Д. Вуксан, Посланице, с. 59.

[3]) Ibid., с. 60.

који сте је до данашњега дана тако славно, на утеху свију Срба одржати умели. То ми добро знамо и сав свет с нама зна и говори: да су Црногорци они Срби, који ће у општем ослобођењу прву помоћ роду своме учинити. За то смо ми свагда Бога молили и данас га са сузама молимо, да он нас с вама сједини; нас, које је љута нужда и невоља натерала да себе од мучитеља наших и непокорника нашега честитог цара бранимо и избављамо не надајући се ни на кога другога, него само на јединога Бога и на правду нашу, на најблагочастивијега цара и наш прељубезни српски род, којега наше ране тиште; да Бог, велим, сједини мисли опште народних послова наших с Вама и да свеже међу нама и вама нераскидан савез, савез грађанства најслађи и вечни као што је нас везао крвном рода, племена и вере . . . нашу радост увеличава што сте Ви, с договором царева и повереног господина бригадира Санковског и са договором једноверне и јединородне браће Бокеља и Далматинаца Боку Которску од баченога на њих ига . . . намерни избавити, и како чујемо, већ сте их избавили и тако сте сачували вашу слободу и независност и спремили их за Бокеље и Далматинце, те ћете заједно уживати под крилом најблагочастивијега Господара. Боже дај, да и на нас овај божански ждреб (срећа) падне, да се ми и у томе браћа ваша назовемо, за које, ево, већ трећу годину крв нашу проливамо и проливаћемо донде док међу нама не видимо општу срећу и независност. За то војујемо, бијемо се и боримо с љутом нуждом и са сваком невољом само да бисмо се једанпут од несноснога ига ослободили. Ах, како је крваво тешко своју отргнуту слободу опет повратити! Доста смо муке до данас претрпели изгонећи између нас цареве непокорнике и наше мучитеље. Али сад они, како су избегли између нас, отишли су у Босну и у Румелију, побунили тамо и узбунили Турке и на нас подигли и са целом Босном завадили. . . И из своје злобе на нас сви подигнули, попалили многа села и нахије наше и као разбојници благо наше у Босну однели; што год беше мушко, па и децу у колевци, исекоше; жене поробише и одведоше и многа зла по крајинама починише. Тако смо и ми сви заједно, и мало и велико, устали и бијемо се с пустахијском Босном, која

нам толико зла против цареве заповести чини; бијемо се страшно без поштеде и без милости.

Овако је, најсветлији господине митрополите, наше данашње стање. Никада ми у таквој тескоби нисмо били као данас, али ни светли парзник Васкрса није нам дражи ни милији био него долазак Вашега посланика и писма, држећи и тврдо верујући да је ово нама Бог послао у највећој невољи нашој анђела утешитеља, који је нас развеселио до усхићења. Ми, у Бога и правду нашу надајући се, Бошњацима уступити нећемо . . . За то молимо и заклињемо Вас крвљу српском, која тече кроз жиле ваше и ваших витезова, а знамо да је она у многих племенитих срдаца у данашње време давно већ ускипела, да се нама с војском, што скорије можете, на помоћи нађете и да одмах с леђа отуда на Босну ударите, да дижемо све што се честитим крстом крсти, да устане и Босна и Херцеговина на опште избављење свију Срба — да победимо нама неверну Босну . . . да живимо заједно сједињени, као што нам Бог заповеда, који је у нас једну исту крв улио и једном нас вером просветио тако, да живимо и да будемо једна браћа, једно тело, једно срце и једна душа и љубезни суграђани под једним крилом и заштитом . . . благочестивог господара сверуског.

Ово је мисао и жеља наша, од које никада одступити нећемо.

Видите, најмилостивији српски архипастиру и владаоче, да нам Ви данас више помоћи можете, него што смо кадри ми учинити. А у сваком погледу помоћи можете; јер смо ми, род и браћа Ваша у невољи, а ви, као крв, племе и вера наша, дужни сте пред целим светом нам помоћи. Немојте чекати да наши и ваши непријатељи кажу: „Срби би се избавили и ослободили само да су им Црногорци њихови у помоћ били.“ Ми унеколико знамо везе Ваше, које и нас најљубезније вежу, али ако Ви данас у Херцеговину и у Босну с војском не ударите, знајте, да ћемо ми жалосно проћи. Али ако Бог прекрасно срце Ваше расположи, те похитате с војском да се сјединимо и да једни другима, што је потребно, можемо додавати: учинићемо,

у име Божије, оно зашто ће нас Србин и после хиљаду година благосиљати . . . . У данашњој зори ако сви марљиво пред сунце не порадимо, никада се више за Србина сунце родити неће, да и онима, којима је до сад сијало, може за навек заћи.

Ово је света истина на данашњем дану и (она) је на срцима нашим написана".

На крају овога писма Карађорђе вели: „С пуним надом завршујем ово писмо; ја и са мном сав народ српски препоручујемо се Вама у очинску милост и молимо за све нас Ваш архипастирски благослов и скору стварну помоћ."[1])

На ово Карађорђево писмо одговорио је владика Петар 1 маја из Стањевића, у коме је савјетовао Карађорђа да са својом војском не улази у турске земље, него да се ограничи на чување онога, што је већ ослободио.[2]) Недобивши одговор Карађорђе је покушао да придобије владику Петра за заједничку акцију противу Турака, а у циљу ослобођења српског народа, па је 29 маја поново упутио писмо владици Петру и позвао га на заједнички рад. Ми то писмо овде доносимо. Оно гласи:

„От верховнаго сербскаго Вожда Георгија Петровича, и от сербскаго совјета народна свјетлејшему и високо преосвјаштењејшему књазју и митрополиту церногорскому и росијскому кавалеру господину Петру Петровичу Његошу, љубезни поздрав и смиреное поклонение.

На ваше прељубезноое от 15 ферфарија с. л. писмо послали смо ми по вашему нарочитому 4 априлија с. л. отговер, у коему смо подробно сва намјеренија и желанија наша јавили, и пред вами сасвим душу и срдце наше излили, с прошением на душмане наше воение помошти от вјета чекали, и ешче получили нисмо. Или писмо наше добили нисте, или су друга дјела внимание ваше занјала, незнамо. Чекати даље у неизвјесности состајаније наше нама не допушта. — Зато и шаљемо вама по сему нарочитому

---

[1]) Миленко Вукићевић, Карађорђе, књ. друга, с. 269—272.

[2]) Ibid., с. 372.

нашему писмо ово, да разумете накратко положеније, и от вас требованије наше. Наш честитиј цар султан Селим от свега нам је милостив: и ми свакиј дан очекивамо од њега ферман да живимо законо као штастливиј и вјерни блистателне порте поданици, и да управљајући се сами собом у нашој земљи от даемо царју царево, и да крајеве наше, као част султанова царства против всјекаго иностранаго покушенија и нападенија чувамо. — Милост ову цареву ми бисмо и миру дочекати могли, да возгњездившемусја у Београду јавному цареву ребелу крчалијскому водитељу Гушанац Алији много вјеровали нисмо, који погазивши с нама учињене мирне уговоре, страшно непријателство на нас е подигнуо, сву скоро нами злобно-завидљиву Босну и видинскога пашу Пазванџића и некое немирне Арнауте противу нас возбунивши и дигнувши. Кад смо Арнауте возбуњене на Куршумлиј шастливо разбили, с Пазванџићем от ни отсјеченим на прошеније его мир смо учинили; а и Гушанац Алију хоћемо у име божие скорим временом из Београда истерати. С непримирином Босном, — која се на внушение Гушанац Алино против цареве воље и заповести на нас јаростно подигла, и која е већ досада многа села и нахије наше попалила, попљенила и поробила и превелику нам штету учинила, и чини с безпрекривним усилением, — данас се находимо у највећој ватри и у најнемилостивијој кавги. Она (понајвише Сарајевци) учињена от нас представленија мира не прима, и препјатствујет толико штастију нашему, да је већ јавно, да ми праведно намјерениј наш конац пређе получити неможемо, док њу не поразимо. Она разслабљива нас тако, да ћемо ми ш њом доста муке имати, ако ју ви не обуздате. Против ове дакле неверне и душманске Босне, која је отстарине свагда главне и заклете непријатеље српскога имена и вјере у њедрима ранила, и коеја Ехидново исчадние, — нечастивога Бранковића семе проклето, — данас о томе ради да угаси са света јадом својим и да избрише сасвим име и благочестие србско. Против овога, велим, заклетога, военога, домаћега непријатеља нашега, просимо ми от вас скорују и неотложимују вооружену помошт. На коју смо ми у самоме почетку основанија на-

шего велику надежду имали. Заклињући вас светим оним вјере племена и крви свезом, по коему се една браћа називамо, и есмо — призивљемо с пламеним сердцем и с раширенима рукама вас, и чрез вас сву нашу црногорску, далматинску и ерцеговачку храбру, премилу, и предрагу браћу — у онај положителни сојуз, кои е между старима и праотцима нашима, док су славни били био Сирјеч: у дружство оружија и у междусобниј отбранителниј и нападателниј свез.

У овај свез ступит имате ви пред Богом и пред људма и пред целом Европом свјатјејше звание, право и должност и по Божиему Естественому и по гражданскому и по политическому закону. Ступајући у овај свез удовлетворићете ви првој должности Србина човјека и књаза, и привезаћете к себи крјепко у најважнијем времену род и племе своје; коего благодарност вами всегда од важне ползе бити може: и помагајући нам у нужди и невољи нашој противу непослушника царевих и Гушанац Алиних союзника, који су сву Босну ребелским духом отровали, и против вјерне цареве рае, сљедователно и против цара подигли, добићете ви несумњено и право на признателност блистателне порте, а преко свега тога давајући нам вооруженију помошт учинићете ви то, што свет јавно говори, да сте већ одавно учинили. Оно даље опомињати нећемо, што ћете целому потомству србскому чрез незакасњену помошт сиу сотворити.

Ово ми уму и срдцу вашему представљајући другаја, к самом дјејствију относитељнаја, расположенија вами остављамо; само молимо да их и нами благовремено сообштите. Разгласите сие Вашим у Далмации и Ерцеговини љубезнејшим. И преће свега подајте довољну силу храброчувеному витезу Шибалии, да, к соединениу с нама теглећи, учини скоро едну јаку и силну диверсију. Всја претпријатија наша свое средоточие имати мораду; определите сие и нам скориј, немедлениј и опредјелениј отвјет, коего с највећом нестрпјеливостију чекамо, на всја сија пошљите, нека разумемо добро како данашње биће и состојаније, тако и ријешение и мњение ваше. — Ово просимо от ваше

стране; а ми од наше стране в залог непоколебиме верности, јуношеске неутрудимости, и всјаке која се само изживала буде, жертве, прилажемо вам оно Штастие, кое смо от предивнаго, божиим мановением сотворенаго из ничего начала преко трогодишнаго содржанија нашего до сего часа имали. — Ово Штастие и надежда у вас есу нам два најдрагоценија сокровишта. Содружите сиа и народа храбраго надежду исполните.

Писано у Сербиј у Смедереву 29 маја 1806.

Ваше Високопреосвјаштеnjјеше Свјетлости вјерњејши син.

Георгиј Петрович
(М. П. верховниј Сербов вожд
са Сербским Совјетом Народним."[1])

У јесен 1806 старешине Пољана код Никшића отиду у Боку команданту руске војске и замоле га за оружану помоћ. Овај им обећа. Тада се диже део Пољана, а поново се одметну и Жупа, те затворе Турке у Никшићу. Пред крај 1806 г. зарате Руси с Турцима, те повуку са собом и владику Петра с Црногорцима. Руски командант издаде проглас на Херцеговце и позва их на оружје. Учинише се велике припреме. У одређени дан на простору од Требиња до Фоче отпоче борба с Турцима на седамнаест мјеста. Одред Руса зазими у Бањанима. Граховљани упадоше у Корјениће, попалише их и посекоше клобучког капетана са 40 бираних Корјенића. У почетку априла 1807 г. Руси, херцеговачки усташи и владика Петар с Црногорцима одоше на град Никшић и после крвавих борби у Кусидама и на реци Моштаници успеше да га опседну са три стране. У помоћ им одмах дођоше Бјелопавлићи и Пјешивци. У исто време стиже и поп Никола Јоковић са 400 Пивљана и нападе на град са северне стране и у крвавом јуришу допре до самог предграђа. Тада Турке стјерају у тврђаву. Они присташе на предају и потписаше капитулацију. По наредби руског команданта Лако Чолаковић изнесе барјак на градске бедеме. По уговору Турци су требали да се идуће

[1]) Д. Милаковић, Историја Црне Горе, Панчево. Стр. 219—222.

јутро иселе за Гацко. Али те ноћи владика Петар без разлога диже Црногорце и оде за Црну Гору. Што је још горе он о томе и не обавести ни Русе ни херцеговачке усташе. Кад ово сазнаду опсађени Турци, одбију предају и снажно нападну на Русе те им нанесу велике губитке, а такође и Брђанима и Херцеговцима.

Народна пјесма која нам опева опсаду града Никшића пева да су Турци, кад су око бедема сагледали велику војску, послали два поглавара:

„Да замоле Бела барјактара,
Када сјутра буде на предају,
Те им даду бијела Никшића,
Да поштеде од Никшића Турке,
Од Москова и Црногораца.
Много благо обећају Белу
И Бело их води пред владику
И његова Богом побратима,
Брагодијер' млада ђенерала,
Ту им вјеру тврду зададоше,
Да предаду свијетло оружје
И Никшића града бијелога,
Па им ништа учинити неће,
Нека иду враг их и однио!
Поглаваре у град повратише,
Па Никшића тврдо опасаше.
Ту их бијел данак оставио,
А тамна их ноћца прифатила.
Ђе је срећа ту је и несрећа:
Завади се цетињски владика
Са Московом, Богом побратимом,
Овако му Московов говораше:
„Побратиме, цетињски владика!
„Што ми на број не буде солдата,
„За свакога Москова солдата
„Да ми дадеш по два Црногорца.“
А владика каза ђенералу,
Да му не да, богме, ђавољега.

Ту неслога, да је Бог убије!
Оставише бијела Никшића,
Па ододше на поље Цетиње."[1])

Иза тога Руси оду на Клобук с Бањанима, Граховљанима и Корјенићима. Одмах им дође у помоћ и владика Петар с Црногорцима. У исто време Зупци, Крушевичани и Суторани ударе на Требиње и стерају Турке у тврђаву. Руси су чинили бијесне јурише на град Клобук. Један њихов мајор погинуо је на самим градским вратима. Његово мртво тијело унесу поп Марко Булаић и Симо Благојевић. У најосуднијем часу опсађеним дође у помоћ Алијага Дадић из Мостара. Руси и њихови савезници имали су скоро неосвојиме положаје. Али владика Петар с Црногорцима скоро без борбе поноћи напусти свој положај и о томе не обавести ни Русе ни херцеговачке усташе. Због овог Турци зађу Русима с леђа и потпуно их униште. И данас се прича о њиховој страшној погибији. Напредовање Турака у Грахову задрже Бањани и Граховљани.

Том приликом заробе Турци 400 Руса, које доведу у Требиње. Ту их је откупио један француски генерал, и ако непријатељ, и доцније пустио на слободу. Неки турски фанатици хтели су да искољу ове заробљенике, али их је заштитио сам паша Ресулбеговић и омогућио њихов откуп.

Ове недаће и издаја владике Петра под Никшићем и Клобуком омогућиле су Турцима да сачувају градове Никшић и Клобук и тиме онемогуће груписање херцеговачких усташа. Руси су те године и даље покушавали да се докопају Клобука. Долазили су им у помоћ и оближњи Црногорци, али успјеха није било.

Владика Петар побјегао је у Стањевиће и ту се начинио болестан. На позиве руских команданата да дође с Црногорцима да поново нападају Клобук изговарао се болешћу.

Због те издаје владике Петра руски је цар одузео владици и Црној Гори руску помоћ од по 1000 дуката годишње, која је враћена тек иза 1816.

---

[1]) Вук. Караџић, Српске нар. песме. Књ. IV, песма бр. 44.

Чим су руске трупе изашле на Грахово, одмах је Санковски подарио титулу граховског капетана Перу Даковићу, а барјаке угледним људима и јунацима у Грахову, Бањанима, Рудини, Зупцима и другим племенима око Требиња. Тако је 1807 у тим крајевима ратовало под руским заставама око 2.000 Херцеговаца. С њима је било и црногорско племе Цуце, а тако и бокешка племена Кривошијани и Леденичани.

Бањани, Граховљани и Рудињани толико су били привржени општој ствари и тако се храбро борили, да је Санковски нашао за потребно, да им изда следеће увјерење:

„Уверење.

При уласку руске војске у села Грахова, Бањана и Рудине сви су се становници једнодушно ставили под заставе Његовог Императорског Величанства сверусијскога и не само да су се одликовали усрдијем и оданошћу Господару Императору, него су и за све вријеме војних операција Његовог Императорског Величанства всерусијског поступали са нарочитом храброшћу и неустрашивошћу.

У потврду тога и дато је ово уверење с потписом и са приложенијем печата мога грба.

У Котору
9 августа 1807.

Његовог Императорског Величанства Всемилостивог Господарја мога државни савјетник и кавалјер ордена светог равног апостолског кнеза Владимира Ш-ћег степена и свете Ане другог степена.

Степан Санковски.“[1]

Турске војске често су нападале на Граховљане, Бањане и друга тамошња племена, покушавајући на сваки начин да се докопају Грахова. Поред Турака на ова племена нападало је црногорско племе Озринићи (Чевљани) и задавало усташима велике губитке. То су они свакако радили за рачун Турака. Напади Озринића на херцеговачка пле-

---

[1]) Цет. Записи, 1940, с. 44.

мена нијесу престајали чак до 1852, када их је онемогућио књаз Данило. И у току ових покрета од 1788—1819 Чевљани су може се рећи били тежи Бањанима и Граховљанима него Турци.

У критичној 1807 години Озринићи су нападали и Цуце, док су ови били заузети борбом с Турцима и помагањем Херцеговаца. Кренули су били да раселе Трешњево и Малоцуце. Трешњево је тада било збјег многих херцеговачких избјегличких породица, а нарочито из Корјенића. Да би лакше извели расељење Цуца Озринићи се обрате Бјелицама, да их они помогну у томе, у противном да им не бране то учинити, то јест да се држе по страни.

Тек тада се владика Петар нашао побуђен да упути 20 децембра 1807 посланицу Бјелицама, у којој их је савјетовао да се не придружују Озринићима у њиховој борби противу Цуца. Ту посланицу ради њене интересантности доносимо овде. Она гласи:

„Благородному господину кнезу Вуку и . . . и прочим главаром и старјешинам и свијем Бјелицама мир и здравије од Бога.

Ето видите шта чине Озринићи, како једни ударају бити, робити и плењивати нашу исту браћу и крајичнике Брђане, с којијема смо једну крв ради вјере и слободе наше проливали, а други такођер не престају давити јадне и жалостне Граховљане и Бањане, који су се при Црној Гори давно у Катунску Нахију приписали, како и сами знате и на службу нашега Покровитеља Великога Александра, хриcтијанскога Цара, своје куће и остало имуће изгубили. Пак и то није Озринићима доста јунаштва, него чујем, да су наканили и Мало-Цуце и Трешњево разселити и да су вас звали, или да им поможете, или да им не сметате то учинити. Ви знате, какву сте нам књигу послали, када сте из договора кнеза поставили и ваша два брата у суд земаљски на промјену оправили и како ја вашу књигу храним, тако се надам да ћете и ви уздржати и сохранити ваше обећање, које у исту књигу пишете. Ја мислим, да нијесу ови Озринићи у то дјело здоговорници и ништа више не жалим, него срамни глас, који по свијету иде, да Црногорци пома-

гају Турцима клати и давити христијане у вријеме, када је Бог сјединио српски народ, да се од турскога јарма ослободи и када христијанско оружје и срећа, хвалећи Бога, напредује и свеђер ближе к нама приступа. Али се надам, да остали Црногорци неће то име и срамоту на себе носити, него да ће бити што и остали поштени јунаци србски, који су себе ослободили, пак иду да и друге Србље помогну ослободити и да ће сувише тога Црногорца.... нека срамота....

Тога ради вас и њих молим ... да ви чувате себе и своје поштење и да се прођете од свакога посла и дјела Озриницкога, који не би ни вас поштеђели, кад би могли друго оправити. — — — — — — — — — —

На Стањевиће
декембра 20. 1807. Владика Петар."[1])

Тако су се Цуце и Херцеговци морали борити тих година на двије стране, односно с Турцима и Чевљанима (Озринићима), што је у великој мјери кочило ослободилачку акцију поменутих племена.

Свакако да је владика Петар имао великог удјела у оваквом раду Чевљана.

Кад је острошки игуман Петроније Дамјановић сазнао од Турака, да је Турска објавила рат Русији, упутио је у почетку 1807 једно писмо владици Петру, у коме га је обавијестио о стању у своме крају и о пријетњама Турака. Ту он пише и ово:

„Устајте, напочивалисте на ту локву ви и Санковски, но ходите амо на поље, да видимо ко је бољи јунак, а ласно .... сиђети."[2])

Ето тако овај брдски херој позива владику Петра и руског бригадираСанковског, да дођу у поље под град Никшић, да се ту на мегдану с никшићским злицама огледају у јунаштву.

---

[1]) Д. Д. Вуксан, Посланице митрополита црногорског Петра I. С. 64—65.

[2]) Цет. Записи, 1936, с. 360.

Кад је у љето 1807 босански везир послао по султанову наређењу Дервиш пашу Реџепашића с војском и топовима на Морачу и Ровца, да их казни због помагања Дробњацима и четовања по Херцеговини, дошло је до преписке овог паше с владиком Петром. Тада је владика Петар писао Дервиш паши између осталог и ово:

„Ја не могу, нити хоћу од вас потајити, што је ови народ истинито намислио у сваку згоду и од кога му драго, који би против њега с напашћу ходио, за одбрану својега отечества, слободе и независности своју крв не штедећи до најпосљедње капље. А што пишете да су били речени Ровчани и Морачани с Дробњацима, у то вас чисто срдачно увјерити могу, да сам их ја уздржава, и може бит да су ходили ускоци, који су од зулума из Херцеговине у Морачу добјежали. Ја с моје стране срдцем и душом желим, да на комшилуку живимо мирно.“[1])

Скадарски везир Тахир паша да би свој пашалук осигурао од Црногораца и Брђана предложио је владици Петру да закључе мир између његова, Скадарског, пашалука с једне и Брђана и Црногораца с друге стране. Владика је радо пристао и одредио сердара Сава Пламенца да с везировим изаслаником Беһирагом Сердаревићем потпише мир. Делегати су се састали на граници у Купи Дух (?) и 21 јуна 1808 потписали мир.[2])

По томе миру било је слободно Турцима и Арбанасима из Скадарског пашалука ходати по Црној Гори и Брдима; а Црногорцима и Брђанима по скадарском пашалуку. Поред тога обје стране су се обавезале да неће трпјети противничке ускоке (усташе) на својој територији. Дакле према овоме уговору усташима из Зете и других крајева пространог скадарског пашалука није било слободно прелазити на црногорску и брдску територију. То је био нов случај у историји ове двије покрајине.

По овоме уговору Турци и Арбанаси из скадарског пашалука могли су несметано ићи противу Карађорђа и

---

1) Цет. Записи, 1935, фебр., с. 104.

2) Dr Владан Ђорђевић, Црна Гора и Русија. Стр. 304—306.

херцеговачких усташа, као што су 1809 несметано од Брђана и Црногораца ишли на Васојевиће.

О закључењу мира с Тахир пашом скадарским везиром обавијестио је владика Петар 27 јуна 1808 Црногорце и Брђане својом посланицом.[1])

Пошто је владика Петар склопљеним уговором осигурао скадарски пашалук од сваког напада од стране Брђана и Црногораца и побуне Зеђана и других Срба, који се граниче с Црном Гором и Брдима, намислио је да такав мир склопи и с никшићским Турцима, и то не само између Турака с једне и Црногораца и Брђана с друге стране, него и одметнутих херцеговачких племена. А то је било главно, јер би таквим миром престала у Херцеговини свака ослободилачка борба с Турцима, чиме би био потпуно усамљен Карађорђев устанак.

У томе циљу владика Петар послао је писмо никшићском капетану Османбегу Мушовићу, у коме му је предложио да пошље неколико својих људи, који ће с његовијем изасланицима склопити мир. На то писмо одговорио му је Осман капетан овим писмом:

„Од нас Осман капетана Мушовића и осталијех ага од града Оногошта нашем пријатељу и коншији црногорскому владики Петру Петровићу пријатељско поздрављење.

По том пријатељску књигу, у коју се разумјесмо (примили смо) и за све што сте писали, да сутра у суботу пошлемо неколико људијих; послаћемо сутра да се састану десет, петнаест људијих, да се, ако Бог да, хаирилисиле помиримо и да сте здраво.“[2])

Колико се владика Петар трудио да олакша Турцима и Арбанасима из скадарског пашалука, да могу несметано ићи на Карађорђа и друге турске одметнике, лијепо се види из његовог писма упућеног спушком капетану Селманаги Мећикукићу. Ево тог писма:

„Од нас Петра Петровића, владике црногорскога и каваљера русијскога, нашему пријатељу Селман капетану Мећикукићу поздрављење пријатељско.

---

[1]) Д. Вуксан, Посланице, с. 76—78.

[2]) Цет. Записи, 1935, фебруар, с. 106.

Примио сам твоју књигу из које разумијем, да је везир поша на војску и да је тебе и бега Абдевића оставио за већиле, да се с нама умирите док се он поврати; послије кад дође, да велики мир с њиме учинимо. Ја од моје стране нити имам с везиром, ни с вама рати, но како су наши честити цари у мир и добро пријатељство, тако желим да и ми будемо у мир и добро како добри коншије и пријатељи. И да сте сви на војску пошли и ваше куће и градове оставили без војниках, све бисте цијело и здраво поради моје воље нашли, кад би сте се повратили, да по мојој наредби не би никоме ниједне паре штете било учињено."[1])

За прољеће 1809 чињене су по свим српским покрајинама велике припреме за акцију најширих размера, која је имала донијети ослобођење свих Срба испод турског ига. На челу ове акције стајао је Карађорђе са србијанским усташима. Карађорђе је требао да 1 априла 1809 пређе у напад на Турке и то у свим правцима. За овај велики подухват припремљена је акција у свим српским крајевима. Чак су у јесен 1808 код Карађорђа дошли преставници српско-албанских племена из сјеверне Албаније на челу с клименачким војводом и споразумјели се с Карађорђем, да у одређено вријеме напану на Скадар и онемогуће скадарском паши полазак на Србију; а с другим дијелом својих људи да иду у правцу Плава и Пећи. Њима је тада стављено у дужност да придобију за ову акцију своје племенике муслиманске вјере, који су били насељени по Старој Србији.

Дана 30 марта 1809 Карађорђе је из Београда упутио војводи Гаврилу Шибалији опширно писмо, у коме га је обавијестио о престојећој акцији и позвао да с Херцеговцима удари на Турке. То писмо гласи:

„Благородни господару и брате наш воевода Гаврило Шибалија здравствујте напремногаја љета.

Славни витеже и храбри сине отечества свога, познато е мене да е и јоште од првога племена твога велика храброст произходила и бранила свое отечество и нисте се

---

[1]) Цет. Записи, 1935, февр., с. 106.

дали погазити под гњев турски, зато и оште од старине Царства нашега тврдо сте ваш предјел држали и бранили, нисте се дали никад Турком погазити и много сте пакости Турцима чинили и одржали сте ваше предјеле све, а ми смо били подпали под иго велико Турек од онога истога времена, како смо на Косову царство изгубили. Све еднако до 1803 године страдасмо млого и подигли смо се бранити род свој од проклети некрштене вере. Во време војне наше ви сте храброст вашу учинили и ваше име прославили и к мени сте у Тополу дошли и онда смо за свашто разговорили, како ћемо Турке побеђивати. Што сте могли и ви и ми пакости Турком учинили смо. Из много предјела смо Турке истерали ми и поставили смо старешине по обичају старога царства нашега, како старешине, тако и судие. И помагала е Русија, а ми Русе и у тому времену и примирие се учини. Година и полак друге ми смо се за ово време приуготовили и војску усигурали топова и кумбара и прочи ствари за војску. Данаске Русија показала војну са Турцима и ми смо са Русијом сада заедно на Турке завоевали и русинска е војска веће Дунаво прешла и на Турке ударила. И нама су заповедили да и ми што пре на Турке ударимо, а ми смо веће пре тога готови били и са свим пределима куде народ сербски есмо у договор били и тајно смо и џебеаном подпунили и прочим потребама; да како ми ударимо и прву баталију (битку) учинимо онда ће сав народ Сербски оруже дигнути и ударити. Едну смо војску наредили управо преко Ерцеговине како ће прећи на Тару, зато препоручујемо вама и витезовима твоим да покажете јуначество старо и подигнете оружие ваше и возбудите народ отуда од Таре воде и потрудите се да се на Тари састанемо и да се саединимо и Турке да истерамо, да очистимо своe отечество, како што е и у прво време било. А сада (је) дошло време да прославите име ваше и поздрављам све витезове, кои су с вама додили к мене у Тополу.

У првога априла овога года оћемо са сви страна ударити на Турке и сада оно време дошло кое смо се онда разговарали. Онда није време било, а данас је дошло. И на ово наше писмо да отпишем по оном посланику кои ти книгу донесе, по нему опет книгу пошли к мене. Со тием

остах вас поздрављајући и вама свако добро желим од господа Бога. И од вас одговор очекујем.

У Београду марта 30 га — 809 Кара Ђорђе Петровић предводитељ народа Сербскога".[1])

Истог дана (30 марта 1809) писао је Карађорђе и владици Петру и обавијестио га, да су Срби поново у рату с Турском и то у савезу с Русијом. Ту му између осталог пише и ово:

„Првога априла (1809) текуштаго года оћемо на непријатеља ударити на све стране за ослободити нашу браћу, која под Турском находи се у великој муци. Са свим околним народом договор добро утврдили јесмо и са џебаном у садашње ... нашем примирију доста подпунили јесмо и како... непријатеља ударимо и преко наше досадашње границе... имо, тако да ће и они сви на Турке са великом силом сложно подићи се и са нама у слогу бити хоћеју.

Тога ради и вами препоручујемо, да бисте и ви љубав милосрдно к роду христијанскому показали и на непријатеља ударили и у напредак амо к нами поступили и сву браћу христијанску возбунили и на непријатеља некрштеног сви сложни да ударимо са свих страна.... у име Бога радимо да ... тар стигнемо и ту како год добијемо.

Тога ради похитате и ви колико год могнете и ваше храбре витезове подигнете.

. . . .

У Београду 30 марта 1809. Кара Ђорђиј врх. срб. (вожд)"[2])

У одређено вријеме Србијанци су прешли у напад на Турке и стали свуда напредовати.

Један одред Српске војске под предвођењем војводе Милана Обреновића имао је да освоји Нову Варош и Пријепоље, па да иде на Пљевља и даље к Тари, како би се састао с Дробњацима и Пивљанима. Овај одред заузео је

---

[1]) Часопис Луча, 1895, с. 285—286.

[2]) Цет. Записи, 1927, август, с. 112—113.

Нову Варош и напао на Пријепоље, одакле је сузбијен посље правог покоља.

Карађорђе је повео један одред преко Сјенице с намјером да продре до Бијелог Поља и Плава, како би се састао с тамошњим племенима. Он је освојио Сјеницу, опсио Нови Пазар, потукао на Суводолу Нуман пашу пећког и дошао у равни Хас. А његови одреди стигли су до Плава и до у Морачу.

Тада су ступила у акцију сва херцеговачка племена, која се налазе западно од пута Дубровник—Гацко—Фоча и већина становништва Новопазарског Санџака, а тако и Васојевићи. Један одред бираних Херцеговаца (400) под предвођењем архимандрита Аксентија Шундића и војводе Мине Радовића отишао је до Сјенице, да поздрави Карађорђа. А тако и 350 Васојевића и Ашана.

У исто вријеме Клименти и друга српско-албанска хришћанска племена у сјеверној Албанији пошли су на Скадар и у једној борби поразили скадарског везира, те му за ту годину онемогућили сваку акцију изван скадарског пашалука. Поред тога ова племена упутила су дио својих снага у правцу Плава и Гусиња, где су се састали с једним одредом Карађорђевих усташа и приморали обје ове вароши да се предаду и остану цијеле 1809 у ставу посматрача. Још су вође Климената и других племена у сјеверној Албанији утицали на своје племенике муслиманске вјере, да се прикључе устаницима, или да остану у ставу посматрача. Ова акција припомогла је Карађорђу, да побиједи на Суводолу Нуман пашу Махмутбеговића, чија се војска по поразу сасвим растурила.

У изгледу је било ослобођење цијеле Херцеговине, Новопазарског Санџака, Зете и сјеверне Албаније. Али је владика Петар својим издајничким радом омео и све Карађорђеве успјехе претворио у неуспјехе. Он је те године (1809) одвратио Црногорце и Брђане скоро од сваке акције противу Турака. Изузетак су чинили Цуце, Пјешивци и Бјелопавлићи.

Владика Петар да би боље обамео акцију Херцеговаца упутио је 5 јуна 1809 с Цетиња своју посланицу Пивља-

нима и Дробњацима, у којој их бива позива да устану на оружје и да он међу њих шиље свога синовца с неколико Црногораца. Његов синовац, Станко Стијепов, имао је уствари задаћу да одврати Пивљане и Дробњаке од борбе с Турцима, као што ће се то доцније виђети.

Скадарски везир Тахир паша упутио је 2 јуна 1809 писмо владици Петру, с којим га је обавијестио, да ће Хасан Хот да иде на Васојевиће и Карађорђа; а да ће он учињени мир с владиком Петром чувати. О томе ту пише: „Наш цар (султан) и ваш цар (руски) ако су у мир и па ако су у зло, ми то не гледамо, но смо ми мир учињели и утврдили и вјеру дали; кад је поша Бећирага да смо ми у добро и у мир, а то да не гледамо“; а затим каже: „И што си ми писа, каде дође Сава, да се састане с Бећирагом, то је и мене каил, ја ћу послат Бећирагу, а ти Саву, нека се саставе и разговоре; и кад дође Сава пошљи ми хабер, е ћу ја Бећирагу послати.“[1])

А мало доцније, 17 јуна 1809, Тахир паша, забит скадарски и све Арбаније, и већил Мустајбег одговарајући владици Петру на његово писмо од 29 маја, кажу да ће да иду с војском на Васојевиће и на Карађорђа. Послије тога га увјеравају да ће чувати учињени мир и пишу о томе овако:

„Како мој отац везир посла Бећирагу те се помиристе, послијем иза тога ја посла, те се мир учиње и утврди. Ми смо на ту ријеч, како смо учињели и још боље, да га (мир) држимо но досат. И како си писа, кад дође Сава, учињеш ни хабер, но да се састане и договоре (с) Бећирагом и ја ћу послат Бећирагу.“[2])

Још 29 маја 1809 владика Петар је обавијестио писмом скадарског везира о великој опасности, која му пријети од похода Карађорђевог. Ту му још изјављује своју жељу, да они два чувају учињени мир 21 јуна 1808 и да живе у миру и слози, па нек се бије, ко ће да се бије.

Ми то писмо владике Петра ради велике његове интересантности овде доносимо.

---

[1]) Цет. Записи, 1935, фебр., с. 108.

[2]) Цет. Записи, 1935, фебр., с. 108.

Оно гласи:

„От нас Петра Петровића владике црногорскога и кавалиера Росијскога свиетломе Чиладин бегу већилу Тахир пашину и забиту скадарскоме мило и драго пријатељско поздрављење.

А по томе, ето разумиеш како се гласи са сваке стране, да су се наши цари заратили ,али ја немам от нашега деблета никакве заповиеди у име тога посла, нако само што чуем да е рат како људи говоре и да е Карађорђие с његовом војском истинито ударио на толико мјестах и узео Вишеград, Приепоље, Сјеницу, Дугу Пољану и Нови Варош, а Зворник и Ниш опколио; пак чуем да е Хасан Хот су неколико војске поша супрот Карађорђа и да се справљају спахие от ваше земље да иду на војску. Ти знаш како се ми с вама налазимо у мир, а с Ерцеговином у рат. И мени доходе често жалбе от нашиех краичника на Турке ерцеговачке, али ја до сада ниесам пуштао ниеднога Црногорца ни Брђанина мимо нашиех граница да иде Карађорђију на помоћ; но ако то буде истина, да е Хасан Хот поша, како овамо чуемо, и ако спахие пођу своме цару на индат, ваља да и ми идемо нашему и да не речете ере е с наше стране приевара.

Ја желим да се чисто разговоримо и да ови мир не поломимо: зашто кад смо се умирили, ниесмо за ово после никаква разговора, ни договора учинили, нако само што мир међу нама утврдили и погодбу учинили, ако би која страна заповиеди от свога цара да иде супрот оне друге на војску, да један другог извиjести мјесец дана пријеђе него ли с војском кренемо. И ја на ову погодбу са свиема Црногорцима и Брђанима стојим непокобимо; а што се до Ерцеговине тиче, то е напонасе, ми ш њима мира немамо и ја видим да они нас задиевају и да на себе зло и несрећу зову, зашто не пазе како ће се бранити от толике војске, која на њих иде, но како ће своју рају ћерати, доклен силом жалостне раетнике наћерају, да учине као што е Карађорђие с његовом дружином учинио; али нека Ерцеговци чине што хоће, него ми и ви да стојимо у мир. И зато што сам Бећир аги Сердаревићу поради Селманаге Мећикукића

учини начин, како е право да с тога не буде какве смутње. И да си здраво!

На Цетиње маја 28-1809".[1])

Владика Петар да би боље и лакше обмануо Црногорце, Брђане, Херцеговце и друге Србе, подигао је Црногорце и Брђане и дошао на Планиницу испод Никшића. Ту је провео три мјесеца. У борби с никшићким Турцима није хтео учествовати, нити је то дозвољавао Црногорцима и Брђанима, сем само једном, кад су дошле Карађорђеве претходнице.

Турци у граду Никшићу били су тада опсједнути од побуњених херцеговачких племена, а најближе турско насеље било је удаљено од Никшића преко 50 килом. И турски град Никшић личио је тих година на турско острво у српском мору.

Кад је у јуну 1809 једно јаче оделење Карађорђевих усташа стигло у Горње Полимље и ту се утврдило, од њега су се одвојили војвода Анто Симеуновић, звани Чолак Анта, и Рака Левајац с дваестак Шумадинаца и дошли у манастир Морачу, да се ту здоговоре с тамошњим Херцеговцима, како да освоје град Колашин. Одатле су Чолак Анта и Левајац 23 јуна (1809) написали писмо владици Петру, у коме су га обавијестили да је Карађорђе с војском стигао у Хас и да мисли ударити на град Колашин, због тога су га замолили да иде на Језера, где ће му се придружити Пивљани и хришћани из околине Пљеваља. На крају писма соколе Црногорце овим ријечима:

„Црногорци сиви соколови,
„Ево срећа од Бога послана,
„Да јуначко дјело покажете,
„А шићара да се наузмете,
„Вјечну славу да примите!
„Својом браћом да се састанете,
„Отачаство своје прославите,
„Зове срећа да је се примимо."[2])

---

[1]) Часопис „Седмица", 1856, стр. 49.

[2]) Цет. Записи, 1928, мај, с. 299—300.

Ни овај вапај ни укор није успио да овог српског издајника покрене против Турака. Он је 27 јуна позвао писмом Чолак Анта да дође к њему ради договора.[1]) Уствари да га обамете од напада на Колашин. Чолак Анта се одазвао овом позиву и са цијелим својим друштвом пошао преко Роваца и Никшићке Жупе под Никшић. Тамо је на Планиници нашао владику Петра с Брђанима и Црногорцима.[2])

Чолак Анта укори владику Петра и Црногорце што мирно сједе и не ударају на град Никшић, него дозвољавају да се сами Херцеговци боре око њега, па позове владику Петра да с Црногорцима и Брђанима помогне Херцеговцима освојити Никшић. Понуди се да он са Србијанцима први иде на јуриш. Предлог радо приме Бјелопавлићи и Пјешивци. То принуди владику Петра да и он пристане.

Тада учине распоред и ударе на град, али владика с Црногорцима остане у ставу посматрача, чиме изложи Бјелопавлиће великој погибији и овом издајом омогући Турцима побједу. Турци су, како причају и пјевају, посјекли тај дан 124 српске главе. У овом нападу на град Никшић нарочито су страдали Бјелопавлићи, погинуо је њихов барјактар Зрно Станков Шарановић.

Због ове издаје владике Петра умало није дошло до покоља између Бјелопавлића и Црногораца.

Тада је чувени брдски јунак игуман Георгије Вујадиновић, гађао владику Петра из пушке, називајући га издајицом и „дробошаром". А проф. Петар Шобајић описујући овај догађај у својој студији „Бјелопавлићи" каже на с. 288, да је тада игуман Ђорђије рекао владици Петру: „Шта учини дробошару његушки, те искла оволики народ!" И тргао био мач на њега. Владика повикао, кажу, тада неком попу Нову: „Не дај ме, попе Ново, од овог дивљег јарца испод Незброја" (страна испод Подврања)."

Кад је владика Петар примио ту 5 јула писмо од пивских главара, у коме су му изнијели своје жеље „свеопштој ползи" и питали на коју страну да се крену с војском, он

---

[2]) Ibid., с. 300.

[2]) Љубо Стојановић, Записи, бр. 5.365.

им је тај исти дан одговорио, да треба да стоје у мјесту и у миру докле их он не позове.[1]) А у другом писму од 3 августа поново владика савјетује Пивљане, да стоје у миру, и обавештава их, да ће он с војском да још стоји на Планиници.[2])

Ето како је владика Петар у љето 1809 одвраћао Пивљане од борбе с Турцима и заједничког рада с оним Србима, који су тада водили борбу за своје ослобођење од Турака. Па му ни то није било доста, него је 25 септембра (1809) упутио своју посланицу Дробњацима, у којој их обавештава да је послао међу њих свога синовца Станка Петровића, да би уредили судове. А што је главно савјетује Дробњаке у тој посланици: „цару царево, везиру везирово и заиму вашему заимско да дајете, како сте и до сад давали". Затим их ту обавештава да је наредио архимандриту Аксентију и своме синовцу Станку, „да уставе Морачане и Ускоке да вам зло не чине, а такође да ни Турке остале изван Никшића и Колашина не нападају."[3])

Тада Дробњацима није пријетила никаква опасност од њихове браће Морачана, те владика Петар није имао потребе да их од њих заштићава. Бранити Морачанима да не нападају друге Турке сем Никшиће и Колашинце значило је узимати слободу акције Морачанима у борби с Турцима.

Да би владика Петар што боље посоколио Турке и Арбанасе из скадарског пашалука противу Карађорђа и његових усташа из сјеверне Албаније и долине Лима, он је у мају и јуну 1809 писао више писама Тахир паши, везиру скадарскоме и другим поглаварима скадарског пашалука и увјеравао их, да ће Црногорци и Брђани сачувати са њима учињени мир и да не треба да се боје од њих. А 5 августа 1809 упутио је владика Петар посланицу Црмничанима, у којој им је ставио до знања, да ће он чувати учињени мир с Турцима из скадарског пашалука и да је он о томе обавијестио њихове прваке.

---

[1]) Прота Стева Димитријевић у Споменику С. К. А. LIII, на с. 105—106.

[2]) Ibid., с. 106—107.

[3]) Д. Д. Вуксан, Посланице, с. 83—84.

У тој посланици од 5 августа 1809 владика пише Црмничанима и ово:

„Примио сам писмо из којега разумијем .... да је вама Беђирага Сердаревић писа, да му ... држим ли ја ови мир што смо учинили. Ви знате ... ја вама писах с Цетиња, пак опет пошто сав овдје ... а Беђирага такође знаде, будући сам ја у свако моје писмо паши писао и навлаштито пошто сам овдје доша, да му од наше стране пријеваре бити неће и по томе нити је потреба, да Беђирага вас пита, ни да ви мене питате ... ја мир у вријеме кад обје стране, лијепо знате да .... тврдо и непоколебивим и да желим што би га сваки тако држа. И сувише нека знате, ако би којему драго ... или кнежина од Црне Горе ови мир поколебала од своје воље за икакве ... како те што су међу вама и барском државом за које ... да ја никада у то пристати нећу."[1])

Не само што је владика Петар ове 1809 спријечио Црногорце и Брђане да се састану с Карађорђевом војском, него он није хтио тада ни одговарати на Карађорђева писма; због тога му је Карађорђе 30 маја 1809 упутио из Сјенице прекорно писмо, које овде доносимо. Оно гласи:

„Много сам из ... Годства на оно писмо, што сам ви писао заједно с господином архимандритом Спиридоном и тако не получисмо ни ми ни он, не знамо што може бити. И ево сада разумесмо од ваших неких Брђана и Морачана да сте примили писма, а оне људе ми јоште нисмо видели, али смо одма почели, како сам ви писао, и слава Богу, освојили ... до Васојевића, који граничу са Брђанима, и чули сте како смо пашу пећкога разбили и сојединили се са Васојевићима .... и ваши неки Морачани и Брђани, који ишту помоћи, а сада ја без вашега писма не знам што чинити, него ја ћу са Божјом помоћи трудити се и јоште ... све напред а сада ви ето шаљемо .... нзула и пишемо ви тако исто и архимандрит Спиридон, који се находи с нама при свакоме догађају. Толико чекамо ваше одговоре ... писмо и на посљедње, то јесте садање, а све сте разумели, колико желимо добро народу нашему Сербскому и колико би

---

[1]) Д. Д. Вуксан, Посланице, с. 82.

рад, да се сојединимо. Ево ја ћу с помоћу Божјом доћи до Таре, а ви, ако желите, удрите одозгора. Толико молићу вас што прије, да не губимо време срећно. Ако што мислите, сада је срећа, да не пропуштамо за Бога, а писаће ви и господин архимандрит. И остајем с великом радостију чекајући ваш одговор с високопочитанијем и преданостију слуга покорњејши.

(У Сјен)ици
..... 30-га 1809.

Кара Георгије Петровић,
Верховни предводитељ
Народа Србскога[1])

Др Алекса Ивић објавио је више докумената из бечких архива, из којих се види да је владика Петар спријечио састанак Црногораца и Брђана с Карађорђевом војском (1809) за рачун Аустрије и босанскога везира.[2])

У години 1810 владика Петар се нарочито трудио, да живи у миру са скадарским везиром и Турцима и Арбанасима из његова подручја, како их не би обаметао у њиховој акцији противу турских одметника у Србији и другим крајевима. О таквом настојању владике Петра свједочи писмо скадарсих паша Тахирбега и Мустајбега Бушатлија, које су упутили као одговор владици Петру 28 децембра 1810 (1225).

Ми из тог писма доносимо један одломак. Он гласи:

„Од мене Мустајпаше и Тахир паше, забита од Скадра и све Арбаније поздрав владики Петру Петровићу и кавалијеру русинскому.

Чинимо ти на знање, како ни дођоше књиге од тебе и разумјесмо лијепо, што пише у њих поред оне књиге, што се изгубила, нијесу је моји људи кастом изгубили, нити би смели, но да је и виша работа; може бити кисмет да се изгуби и порад мира, што имамо међу нама и нама је то каил, да смо у добро и у мир, како смо га међу нама имали и утврдили, кад је везир био и ка смо станак чињели.“[3])

---

[1]) Цет. Записи, 1927, август, с. 113.

[2]) А. Ивић, Документи о устанку Срба под Карађорђем, с. 353, 361, 366, 367.

[3]) Цет. Записи, фебр 1935, с. 110.

За годину 1811 босанско-херцеговачки Турци чинили су велике припреме за напад на одметнута херцеговачка племена. За тај циљ био је одређен Сулејман паша Скопљак. Њему је стављена на расположење прилично јака војска. Та је војска прикупљена још крајем 1810 године.

Скопљак је подијелио своју војску на неколика дијела. С највећим је напао на Пиву и с Пивљанима водио на Равном крваву битку, продро је до Горанска, одакле је пријетио Дробњацима.

Други одред његове војске упао је у Никшић и покушао напасти на Жупу, где су се били сконцентрисали сви усташи из околине Никшића. Њима су прискочили одмах у помоћ Пјешивци и Бјелопавлићи, те су Турци сузбијени.

Тада је Скопљак напао и на Дробњаке, али без икаквог успјеха. Дробњаци и други Херцеговци тада су се обраћали владици Петру за помоћ, а он се у писму неком своме пријатељу жалио јануара 24 (1811) на Жупљане и Дробњаке, како „они нијесу хћели ни главе обратит, ни моја писма и науку слушат, да не тичу никога изван Никшићах и Колашинацах, него су ову војску сами на себи Дробњаци довукли четујући преко Таре и по осталој Херцеговини и чинећи свако зло и безаконие Христијанима и Турцима без свакога милосердиа."[1])

Кад је те године у пролеће ударио Скопљак на Жупу и Дробњаке, тада је владика Петар писао Карађорђу не би ли на који начин помогао ова племена — тако пише Медаковић.

Јадни Карађорђе није тада могао никако помоћи Дробњацима и Жупљанима, сем да је имао немачку авијацију из 1940.

Скопљак је преко девет мјесеци ратовао са побуњеним Херцеговцима, али без икаквог успјеха. Њих су тада обилато помогли Бјелопавлићи, Пјешивци и Цуце.

У септембру те, 1811, године Скопљак је с дијелом војске отишао код Зворника, те се прикључио војсци босанског везира.

---

[1]) М. Медаковић, Повјесница Црне Горе, стр. 189.

И ове године владика Петар се ставио на расположење Скопљаку и пожелио му срећу и осигурао га од напада свих оних Срба који њега слушају. Поред тога владика је савјетовао Граховљане, Рудињане, Дробњаке, Жупљане и друга племена да се покоре Скопљаку; зашто му је Скопљак и захвалио својим писмом од 6 септембра 1811 из Гацка.

Владика Петар слободећи Скопљак пашу у његовој акцији противу усташа, пише му с Цетиња 23 јуна 1811 између осталог и ово:

„Ја се не надам од ваше стране никаквому непријатељству и зато сам посла књиге и наредбе нашијема крајичницима да се не буне него да стоје с миром и да никога не задијевају прије, него ли би виђели ,да ће њих ко заћести .... А у друге ваше после ја не улазим, него сам рад да ти Бог да срећу."[1])

У почетку 1811 било је дошло до жестоке борбе између Арбанаса и Муслимана српске народности у Скендерији (скадарском пашалуку). Тада су Муслимани српског поријекла позвали Црногорце и Брђане да уђу у Зету. Поводом тога дошло је до преговора између разних вођа, али је владика Петар онемогућио сваки успјех ,јер је био, као што је познато, у служби званичне Турске.

У почетку марта 1812 босански везир нареди Зулфикар-паши Ченгићу, званом „паша Миљевина" по мјесту где је становао, да с војском иде на Дробњаке и да их у случају побједе онемогући за јачу акцију противу Турака. У помоћ му пошаље и нешто Босанаца. Тада се турска војска раздијели на два дијела: Смаил-ага Ченгић с једним одредом Босанаца и Херцеговаца удари од Гацка преко Пиве на Дубровско, а Миљевина од Фоче преко Црквица и Језера на Комарницу. Он успут попали сва пивска села. У исто вријеме нареде Осман-капетану Мушовићу, да с турском посадом из Никшића нападне Дробњаке с леђа.

---

[1]) Цет. „Записи", фебруар 1935, с. 111.